

Милутин Бојић и његово доба

Библиотека „Милутин Бојић“

БЕЛО УСИЈАЊЕ

Попали и сруши, разби и разори,
Полупај и скриши, роби и односи
И испричај сунцу о оном што јеси,
Да о томе делу звезда звезди збори.

Ја плакати нећу над кулама палим,
Ни у пустом дому тугованке плести,
Јер не можеш собом небо ми одвести,
А ја знам на песку дићи Јерусалим!

Јер ветар слободе мој сан је и срећа,
Њим ћу да се храним, њега ћу да пијем.
А он тамо струји, где ја стег свој вијем
И расте из моје мишице и плећа.

Муке нису муке, туга туга није
Данас, кад се дани ожиљцима броје,
Јер дворови данас на плећима стоје,
А слађе но нектар модар јед се пије.

Данас шеве наше кржави су врани,
Јер небеса шаљу страхоте пожара,
Да нараштај нови псалме од њих ствара:
Да нам оду пева, Бог нас патњом храни.

1917.

Ванредни број

Читање имена библиотека

Имена библиотека у Србији носе прецизну семантику која свакој понаособ даје значење. Практично, име библиотеке лежи у основи њеног идентитета. Зато су имена давана са ваљаним разлозима који су везани за традицију, функцију и посебност која једну библиотеку разликује од друге. Тачније, име библиотеке и за читаоце и за библиотекаре има јасну, а врло често и важну, симболику, додатну метафорику и значење.

Тренутно се имена библиотека у Србији појављују у неколико категорија. У прву спадају општа имена која дефинишу њихов идентитет и значај: Народна библиотека Србије, Библиотека Матице Српске, Библиотека града Београда и друге. У овим случајевима семантика имена је јасна и прецизна и дефинише њихову примарну делатност и значај.

У другу категорију, далеко бројнију, спадају библиотеке које су добиле називе по именима личности, најчешће књижевника који су били у ближој или даљој вези са дотичном библиотеком. Када данас читалац улази у неку библиотеку, он истовремено улази у свет епохе и књижевног дела писца по коме је библиотека именована. Некад је то ближа, а некад даља прошлост, али истовремено је то и историјска вертикала успостављена именовањем. На тај начин се у данашњој, модерној библиотеци читалац и библиотекар у имену библиотеке срећу са собом и сопственом историјом. Зато је данас од прворазредне важности за модерну библиотеку складност спајања свега модерног у библиотекарству са очувањем и неговањем традиционалног наслеђа које сваку библиотеку у својој средини чини препознатљивим културним субјектом.

За веома кратко време прва таква модерна јавна библиотека у Србији је постала библиотека „Милутин Бојић“, која носи име једног од најзначајнијих песника из једне славне и трагичне епохе српске историје. Због тога смо и одлучили да у овом броју читаоце ближе упознамо са животом, делом и епохом у којој је живео и са библиотеком која са поносом данас носи његово име – Милутин Бојић. Надамо се да ће прилози подстаћи и друге библиотеке у Србији да следе овај модеран, европски тренд у савременом библиотекарству.

На насловној страни: Портрет Милутина Бојића и најпознатији ратни извиђач у историји српске војске, Око Соколово. Право име Драгутин Матић, рођен 10. јануара 1888. у селу Калетинцу испод литица Суве Планине.

ПЛАВА ГРОБНИЦА

Стојте, галије царске! Спутајте крме
моћне!

Газите тихим ходом!
Опело гордо држим у доба језе

Над овом светом водом.
Ту на дну, где шкољке сан уморан

И на мртве алге тресетница пада,
Лежи гробље храбрих, лежи брат до
брата,
Прометеји наде, апостоли јада.

Зар не осећате како море мили,
Да не руши вечни покој палих чета?
Из дубоког јаза мирни дремеж чили,
А уморним летом зрак месеца шета.

То је храм тајанства и гробница тужна
За огромног мрца, к'о наш ум бескрајна.
Тиха као поноћ врх острвља јужна,
Мрачна као савест, хладна и очајна.

Зар не осећате из модрих дубина
Да побожност расте врх вода просута
И ваздухом игра чудна питомина?
То велика душа покојника лута

Стојте, галије царске! На гробу браће
моје

Завите црним трубе.
Стражари у свечаном опело нек отпоје
Ту, где се вали љубе!
Јер проћи ће многа столећа, к'о пена
Што пролази морем и умре без знака,
И доћи ће нова и велика смена,
Да дом сјаја ствара на гомили рака.

Али ово гробље, где је погребена
огромна и страшна тајна епопеје,
Колевка ће бити бајке за времена,
Где ће дух да тражи своје корифеје.
Сахрањени ту су некадашњи веници
И пролазна радост целог једног рода,
Зато гроб тај лежи у таласа сенци
Измеђ недра земље и небесног свода.

Стојте, галије царске! Буктиње нек
утрну,
Веслање умре хујно,
А кад опело свршим, клизите у ноћ
црну
побожно и нечујно.

Јер хоћу да влада бескрајна тишина
И да мртви чују хук борбене лаве,
Како врућим кључем крв пенуша њина
У деци што клићу под окриљем славе.

Јер, тамо далеко, поприте се зари
Овом истом крвљу што овде почива:
Овде изнад оца покој господари,
Тамо изнад сина повесница бива.

Зато хоћу мира, да опело служим
без речи, без суза и уздаха меких,
Да мирис тамјана и дах праха здружим
Уз тутњаву муклу добоша далеких.

Стојте, галије царске! У име свесне
поште
Клизите тихим ходом.
Опело држим, какво не виде небо јоште
Над овом светом водом!

Српско војничко
гробље „Зејтинлик“
у Солуну

ПРВИ БРОЈ „НОВИНА ЧИТАЛИШТА БЕОГРАДСКОГ“ ИЗАШАО ЈЕ 3. ЈАНУАРА 1847.

Нова серија, III – 25 (2007), 1-24

Оснивач и издавач Библиотека града Београда, Кнез Михаилова 56.

За издавача: Јован Радуловић, директор. Главни и одговорни уредник: Станиша Нешић. Оперативни уредник: Виолета Вучетић.

Уредништво: Бојана Стојановић-Пантовић, Небојша Ђосић, Славољуб Марковић, Војин Анчић, Марјан Маринковић.

Дизајн и прелом: Зоран Станковић. Технички уредник: Драган Каралић. Фотографија: Живко Николић.

Лектура и коректура: Тања Јанковић. Интернет издање: Драган Каралић.

Маркетинг и пласман: Служба маркетинга Библиотеке града Београда. Штамп: Верзал д.о.о, Лоле Рибара 7, Железник-Београд

Адреса: Змај Јовина 1/II, Београд. Телефон: 2187-624, факс: 2024033. Интернет адреса: www.bgb.org.yu/nbc, e-mail: nbc@bgb.org.yu

Уредништво прима сваким радним даном. Цена овог броја 300 динара. Претплата за годину дана 3000 динара. За иностранство, цена једног броја 5€, 7\$, за годину дана 50€, 70\$. Претплату слати на рачун Библиотеке града Београда број 840-502668-86.

Претплату из иностранства слати на девизни рачун Библиотеке града Београда отворен код Народне банке Србије,

Краља Петра 12 на девизни рачун број 54110-978-628, са назнаком „за Новине“. Рукописи се не враћају.

МИЛУТИН БОЈИЋ

Песник, драмски писац, књижевни и позоришни критичар

7. мај 1892 – у Сремској улици, у Београду, родио се Милутин Бојић. Бојићев отац Јован, био је занатлија, а мајка Софија, домаћица. Песник је рођен у кући која се налазила изнад очеве занатске радње.

1898-1899 – Милутин Бојић је започео школовање у Теразијској основној школи.

1902 – По одлично завршеној основној школи отац га уписује у први разред реалног одсека Друге београдске гимназије, којој је 1898. била прикључена београдска Реалка.

1904. – Прати светковине које су обележиле читаву годину – прославу стогодишњице Првог српског устанка, крунисање краља Петра Карађорђевића и том приликом приређену Прву југословенску уметничку изложбу слика и вајарских радова.

1905 – Бојић је ученик осамостаљене Реалке, а не гимназије.

У новембру исте године породица се преселила у кућу у Хиландарској улици број 24 и 26. Према сећању песниковог млађег брата Радивоја, „имање Бојићевих се налазило на уласку у београдску Палилуду, било је пространо, са широким лицем и великом дубином... Иза куће је била башта са око стотину разних воћки... Целог лета смењивали су се мириси и боје, сунце је дочаравало у авлијама омамљивах шебоја и ружа, а у башти чепуркање птица и слadak одсјај зрелог воћа. Било је изобиље плодова, редом су пристизале бербе појединих дрвета...“ У тој кући песник је проживео своје дечаштво и младост, изузев две године изганства, цео свој прекратки живот.

1907. – Са млађим братом, на пољани званој Батал-цамија, присуствује свечаности постављања темеља нове зграде Српске народне скупштине. Већ тих година, Милутин почиње да објављује своје песме и краће критике и студије у школским листовима, али и у Скерлићевом и Гроловом Дневном листу, где је примљен као најмлађи сарадник. По обичају тога времена, није смео да се потписује правим именом док не прође матурски испит.

1908. – Почетак века обележила је Анексиона криза „као да је цео Београд поврвео на протестни митинг...“ Криза је решена дипломатским путем, али је та страсна борбеност остала да траје годинама. Рађала се вера да ће Србија, у савезу са пријатељским државама, моћи да оствари свој сан. У таквој атмосфери, млади Бојић се посвећује ангажованом новинарству, пише у Дневном листу, Делу, Венцу, Пијемонту, Српском књижевном гласнику... Када су избили Балкански ратови, он је дописник из новоослобођених крајева, сведок је стварања Балканског савеза, али и његовог краха.

1910. – Завршава Реалку са одличним успехом. Ослобођен је полагања испита зрелости. И више од тога, он је своју зрелост засведочио низом литерарних радова, које је као реалац читао и коментарисао на састанцима удружених литерарних ђачких дружина, где је брзо стекао углед као један од најталентованијих младих писаца. По завршетку Реалке уписао се на математичко-педагошку групу Филозофског факултета. Ослобођен је војске због слабе телесне грађе. Напоређно са школским програмом, Бојић је савлађивао своје приватне програме: учио је стране језике, проучавао светску књижевност и пратио њене савремене токове, понирао у историју филозофије, основе психологије и савремене психоанализе, одушевљавао се позоришном уметношћу.

Већ тада је редовно пратио позоришни живот. У првим деценијама XX века још није било радија и телевизије и Народно позориште је било један од централних културних светилишта Београда. Премијере у овом позоришту биле су значајни датуми у животу Београда.

Историјска и савремена врења и кретања у животу и друштву Бојић је хтео да посматра са универзалног становишта и ствара синтезе које ће излазити из оквира датог историјског тренутка и националних међа, које ће бити утемељене на свељудске и опште опруге. Ту концепцију и психоаналитичку методу откривамо код њега у првим његовим песмама и драмама, визијама и евокацијама. Цео његов даљи развој кретао се у том правцу. Трага за суштином појава и догађаја, покрета и праваца. Проучава Библију, дела Виктора Игоа, Ничеа, Бодлера, Ростана, Рипшпена, Толстоја, Мерешевског, Чехова, Ибзена, Вајлда, Фројда... Своје радове објављује у најугледнијим нашим часописима и листовима.

1911. – У мају му умире отац. Цела породица тада упира очи у њега.

1912. и 1913. – Балкански ратови намећу му нове обавезе и невоље.

Учесник је Балканских ратова. При свему томе путује у ослобођене јужне крајеве и пише путописе, белешке и епиграме, песме, књижевне и позоришне рецензије и блиставу историјску драму „Краљева јесен“. Јован Скерлић поздравља његову појаву и истиче га као нов таленат. У историју српске књижевности улази једна рана младост изванредног заноса и ерудиције.

10. октобра 1913. – По старом календару, у Народном позоришту у Београду игран је Бојићев комад у стиховима „Краљева јесен“. Такође је примљена и његова друга драма „Госпођа Олга“. Двадесетједногодишњи песник доживео је огроман успех. Нов начин приказивања нашег средњег века, у звонком стиху, у доброј режији и доброј игри глумаца, примљен је као велики догађај за домаћу драму. Исте године упознаје и девојку Радмилу коју ће искрено заволетати.

1914. – почетком године, београдски књижаар и издавач Светислав Б. Цвијановић објавио је 48 Бојићевих песама. Скерлић се похвално изражава о Бојићевој песничкој збирци у „Српском књижевном гласнику“. Одзив јавности био је невероватно жив. Јован Скерлић увео је младог песника у своју чувену „Историју нове српске књижевности“.

Убрзо песник са дубоким болом и узбуђењем доживљава вест о смрти Јована Скерлића и аустријску објаву рата Србији.

У лето 1914. – сукоб Аустроугарске и Србије прерастао је у Светски рат. Милутин Бојић је напустио Београд са српском војском, да се више никад у њега не врати. Услед ратних опасности сели породицу прво у Аранђеловац, па затим у Ниш где при Врховној команди обавља дужност цензора. Уређује дневни лист „Гласник“ у којем објављује велики број својх чланака. У Нишу објављује и свој еп „Каин“, чији тираж бугарска војска заплени и уништава.

3. фебруара 1915 – умрла је у Нишу Бојићева

Милутин (3 године) и сестра Јелица

Милутин Бојић у десетој години

Милутин (7 или 8 година) са сестрама Јелицом и Даницом

Милутин (око 11 година) са сестрама Јелицом, Даницом и братом Радивојем

Милутин Бојић 1911. или 1912. године

Милутин са најмлађим братом Драгољубом (1910. године, матурант

Милутин Бојић у Солуну, у болесничкој постељи непосредно пред смрт 1917. године

ва мајка, која му је у аманет оставила четворо сирочади. Осећање националног поноса и висока патриотска свест одлучили су да узме са собом млађег брата и пође у изгнанство, а сестре и најмлађег брата да остави код својих рођака у Краљеву, одакле су доцније прешли у своју кућу у Београд. А изгнаници су се упутили преко Куршумлије, Приштине, Призрена, Косовске Митровице и Пећи уз Руговску клисуру и преко Чакора према Скадру и даље до Крфа, камо је Бојић стигао једва жив. Ход српске војске и избеглица кроз кланце, клисуре и мочваре Црне Горе и Албаније описао је песник у чланку „Србија у повлачењу“.

Приликом одступања преко Албаније налази се у саставу једне телеграфске јединице са специјалним задатком.

У јануару 1916. – Пролазећи кроз Албанију, у Драчу, написаће оду свом вољеном Београду, песму „Сингидунум“:

*Ноћас сам те снιο, престонице бела,
Китњасту и младу у сутону. Златна
На тврђави твојој зрцају се платна.
Горди сведок моћи и крвавих дела.*

*Сањао сам твоје торње и кубета
И свечану холост, што врх тебе клизи,
Докле у даљини по стењу и низи
У сутону сивом живот цвета...*

1916. – По доласку на Крф једно време је провео у Обавештајној служби Врховне команде, да би нешто касније био прекомандован за Солун. После кратког предаха и опоравка на Крфу Бојић је наставио да ствара. Био је свестан да му од живота остаје још само година дана, како сам у једном писму казује. Завршава „Урошеву женидбу“, пише сонете, песме, препеве и започиње „Вечну стражу“, широко замишљену епопеју, чије делове објављује у „Српским новинама“, које су 7. априла почеле да излазе у Српској државној штампарији, основаној марта 1916. на Крфу. Бојић ради у Министарству унутрашњих послова, у Српској државној штампарији, пише за Српске новине...

Збирку песама „Песме бола и поноса“ објавио је у Солуну. Из ове збирке је и песма „Плава гробница“ посвећена страдању српских ратника. И сам песник лично је гледао како савезнички бродови одвозе гомиле лешева које уз звуке војничких труба спуштају у море. Ускоро, целокупна наша војска које се затекла у Албанији превезена је на Крф.

Почетком јесени 1916. – Бојић своје једномесечно одсуство проводи у Француској где је последњи пут видео своју вереницу у Ници и брата у Тулону. Том приликом одлазио је на обданицу до Лозане и Женеве, где се сreo са својим пријатељима.

У јануару 1917. – Премештен је са Крфа у Солун као чиновник Министарства унутра-

шњих дела, добротом Љубомира Јовановића, где је 28. јуна 1917 - објавио своје „Песме бола и поноса“, а у њој и чувене стихове посвећене хиљадама Срба патника, што су после повлачења умрли на острву Видо и подаље од обале сахрањени у мору.

Стихови Плаве гробнице, тих дана изговорани су као речи молитве:

*Стојте, галије царске! Спутајте крме моћне!
Газите тихим ходом!
Опело гордо држим у доба језе ноћне
Над овом светом водом!*

*Ту на дну, где шкољке сан уморан хвата
И на мртве алге тресетница пада,
Лежи гробље храбрих, лежи брат до брата,
Прометеји наде, апостоли јада...*

Књига је изашла из штампе крајем јуна. У Солуну је августа исте године избио велики пожар који је уништио половину вароши. Приликом овог пожара до темеља је изгорела и штампарија Акварионе у којој је била штампана његова збирка „Песме бола и поноса“.

Почетком септембра 1917. Милутин Бојић је пренет у Војну болницу.

8. новембра 1917. – На Митровдан 1917, после пет-шест недеља, песник је преминуо у Солуну у болници од милијарне туберкулозе у својој двадесетпетој години, придруживши се сенима својих вршњака и другова по перу, Милана Луковића, Проке Јовановића, Милоша Видаковића, Велимира Рајића, Милутина Ускоковића, Николе Антуле, Владислава Петковића-Диса... Сахрањен је на војничком гробљу на Зејтинлику. Опроштајни говор на сахрани је читао књижевник Иво Ђипико.

Крајем лета 1922. – Посмртни остаци Милутина Бојића пренети су у Београд где је сахрањен у породичној гробници на Новом гробљу (парцела 29, гробница 39, трећег реда). Његово петогодишње посмртно присуство на Српском војничком гробљу у Зејтинлику, међу ратницима које је много поштовао и волео остаће забележено као део историје овог нашег великог националног споменика у туђини.

Иако је живео само 25 година оставио је неизбрисив траг у српској књижевности. У свом кратком животу, ипак је стигао да опева патње и страдања српског народа кроз трагично повлачење преко Албаније, и на такав начин је овековечио језиву визију плаве гробнице код острва Видо – острва смрти. Али није дочекао да опева победе и ослобођење у које је чврсто веровао. Смрт га је затекла у тренутку његовог снажног песничког успона.

Литература: Сабрана дела Милутина Бојића у 4 тома, приредио Гаврило Ковијанић.

- Београд : Народна књига, Народна библиотека „Милутин Бојић“, 1978, Сајт библиотеке „Милутин Бојић“, Википедија.

Сахрана Милутина Бојића у Солуну 1917. године

МИЛУТИН БОЈИЋ И БАЛКАНСКИ РАТ 1912.

Помишљам да је Ракића – по његовом преласку децембра 1911. из Приштина у Београд, с места шефа Српског конзулата у Приштини на место шефа Конзуларног одељења Министарства иностраних дела Краљевине Србије – збунило промењено стање духова: онеспокојила га развејаност националне мисли, узнемирило ђифтинско држање и егоманија страначких првака; мучнину је у њему изазвало дефетистичко празнословље квази-интелигената и новинарских свезнадара – „пројектаната српске сутрашњице“. Слушао је те „слободоумне“ људе обузете невољама и слободом туђих и далеких народа, и с горчином у души питао се: Зар није природније да мисле и раде на олакшавању бескрајне беде свога народа у Старој Србији, изложеног нечувеној анархији и дивљаштву Турака и Арбанаса?

Тако, гледао је и чудио се.

Једно писмо, оно од 26. децембра 1911, може бити прво Ракићево писмо написано по доласку са Космета, носи сву иронију тога његовог сусрета с родним градом:

Док сам био у Турској – смешно је рећи, али је истина – чезнуо сам за Београдом. Сад се почињем разочаравати. Свет се проџифтио, познаници се изменили, настало неко друго време, и ја се сад осећам у Београду као у некој страниј непознатој вароши.

Ракић је, на тај начин, у свему дао за право своје младом пријатељу и другу по песми, Милутину Бојићу. На четири дана пре његовог писма, Бојић је, наиме, речима пуним чемера описао у *Пијемонту* тајапатични, растањени дух српске престонице:

После партизанства, једна од највећих мана наших јесте равнодушност према националним питањима. Никад осећање љубави према ужој и широј отаџбини Србиновој није било слабије но данас...

Давно већ престали смо ми да продужимо зидање нашег народног дома, оног светог дома коме су ударили темеље Карађорђе и Милош. И не само што тај свети храм не зидамо, не довршујемо, ми и оно што су они подигли рушимо. Камен по камен, циглу по циглу вадимо из њега, и мирно гледамо како се руше његови читави зидови. Сваки

дан све више ми скрнавимо свето дело наших славних дедова, сваки дан све више ми обесвећујемо нашу највећу светињу!

...Не заборавите да је данашње време глуво доба у које се људи позивају на свето дело. Тешко се чује глас који нас зове да пођемо путем који ће нас одвести у обећану земљу: ми спавамо и радије лутамо по пустињи живота.

У Бојићевом чланку има, међутим, и једна искра вере у српску сутрашњицу, о каквој вери, опет, у Ракићевом писму нема ни трачка. Бојић чује глас који му говори да је све то привремено и за малена, и осећа да ће тај тихи глас „једног светог дана затрештати као јерихонска труба и избудити ово успавано поколење“.

Али нада Бојићева није Београд; глас што се њему јавља долази из самог срца Србије. Одговор његов открива наслов текста – „Пробудиће се Шумадија!“

*
* *

У моћном налету војске ослобађани су село за селом, град за градом у Старој Србији.

Српска команда улази у Призрен 22. октобра (5. новембра) 1912. године. Генерал Божидар Јанковић одмах обавештава руског и аустријског конзула да је одсад он командант Призрена, да знају да су одсад, поново и коначно, на територији Краљевине Србије, и да турска застава на њиховим конзулатима има одмах да се замени српском тробојком.

Аустријски конзул, међутим, одбија да се повинује наредби генерала Јанковића.

Манастир Грачаница на Косову

Врховна команда

Војвода Радомир Путник

Двор цара Душана у Пећи

Капела цара Душана у Пећи

Српски четници из Призренске околине

Четници Милутин Жиловић, вођа Добровољачке чете и калуђер Сергије Хиландарац

Четник Софроније Трпковић

Андре Гавриловић, четник

Оскар Прохаска, штавише, иде толико далеко да хвата српску државну заставу, поред аустроугарске тек истакнуту на згради бечко-пештанског конзулата, и са бесом је, не обзирајући се на присутне, скида, уз бујицу псовки и погрда на Србе.

За српског официра, постављеног да аустројски конзулат надгледа и обезбеђује, то је већ било превише – увреда преко какве се не прелази. Грубо је пришао Аустројанцу, ошамарио га и вратио српску заставу на њено место.

Од тога часа отвара се спор између генерала Јанковића и Прохаске, познат као „Призренска“, као „Прохаскина афера“ – таква и толиког замаха да се одмах изокренула у међународни проблем.

За само неколика дана напетост међу Србијом и Аустро-Угарском нарастала је до пуцања. Угрон фон Угронфалфа, бечки посланик – чији први задатак, од ступања српске војске на земљиште Старе Србије, беше да без престанка засипа Дворску канцеларију у Београду приговорима, замеркама, протестима, најчешће најневероватнијим – није бирао ни средства ни начин да „призренски конфликт“ надува до војнополитичког и међудржавног скандала због којег Србију треба казнити.

На све стране хуктала је пропагандна машинерија Аустро-Угарске – још од почетка рата, а нарочито после Кумановске битке, она је отворено кренула у фронталну офанзиву против Србије и свега српског. „Fall Prohaska“ дочекала је трљајући руке, тај „случај“ пао јој је као уље што се бескрајно може доливати на ватру. Општа кампања захватила је највише кругове аустројског, мађарског, немачког јавног живота: дипломатске, политичке, војне, чак привредне и културне.

У таквој поами, разглашена бечка *Neue Freie Presse* проширује Европом оптужбу коју је на сусрету с иностраним посланицима дигао против Србије граф Леополд Берхтолд, министар спољних послова Двојне монархије. На такав иступ – нагласио је том приликом Берхтолд – гоне га неодговарајући, заправо осигури и самоуверени, за Аустро-Угарску и њене поданике омаловажавајући и увредљиви поступци српских званичника према њиховом конзулу у Призрену.

Српска штампа није, са своје стране, остајала дужна бечкој, пештанској, берлинској; у њеној борби својски су јој помагале руске новине – Европа за њих није, као за српске, затварала слух.

Рат пером био је суров; на моменте, чинило се, бивао је беспштеднији од онога истинског и крвавог у Старој и Јужној Србији.

Никола Пашић, председник српске владе, брзо је схватио куда може одвести такво и толико прегревање „Случаја Прохаска“ и већ 7 (20). новембра даје налог да се свим српским дипломатама и генерали-

ма на Косову упуту депеша с упозорењем које се беспоговорно има поштовати.

Пашићев телеграм био је прецизан:

Како дишу и шта нам желе аустроугарски консули у окупираним земљама, знамо. Али се од њих можемо бранити само са доказима у руци. Зато треба обратити сву пажњу на ту страну и прибирати доказе, али такве који се не могу обарати, па ћемо се моћи одбранити. Међутим, кад се што чује да намеравају чинити, да се предузму мере за одбрану.

Дан касније, српска влада затражила је преко свога бечког посланика од графа Берхтолда да хитно опозове конзула Прохаску како би се избегли даљни нежељени инциденти.

Али Балхаус-плац не мари за српски захтев. Србија за Франца Јозефа, Берхтолда и аустроугарско Војно министарство није сусед већ противничка страна: они не само што, држећи се у свему Прохаскиних измишљотина, дојава и клевета, отворено стају на турско-арнаутску страну, него све чине да сличну аферу распи-ре још с косовско-митровичким вице-конзулом Ладиславом Тахијем фон Тахваријем, а онда, у извесном прилично мутном смислу, и са генералним конзулом у Скопљу Марјаном фон Хајмротом.

У таквим околностима, све трудећи се да докраја заоштрени односи са Бечом не прерасту у сукоб широких размера, српске власти пристају да Аустроја пошаље на Косово свога званичног изасланика који би, заједно с одабраним српским дипломатским представником, у детаљ истражио Прохаскин случај и утврдио шта је у тој афери права истина.

О учињеном уступку српска влада је хитним циркуларом од 20. новембра (3. децембра) обавестила све своје представнике на страни, с јединственом препоруком: да њену одлуку одмах пренесу пријатељскоме политичком свету европских престоница, и да је, такође, без и најмањег одлагања, проследи штампима.

Циркулар је, међу осталим, саопштавао:

С обзиром на његово (Прохаскино – Ј. П.) непријатељско држање наша војна команда морала је предузети неке мере које се, по њеном мишљењу, свакад у рату могу употребити. Влада је учинила корак да се та ствар изведе начисто. Дато је још прекјуче за једног аустроугарског чиновника допуштење да оде у Призрен испитати ствар.

Леополд Берхтолд одредио је да аустроугарски изасланик буде Теодор фон Едл.

За дипломатског представника Србије који ће с Едлом радити, Никола Пашић изабрао је Милана Ракића.

Шта је, по завршеном поступку, истрага утврдила?

Систематисани, налази Теодора фон Едла и Милана Ракића изгледају овако:

Прохаска је, као прво, пред долазак српске војске протурао међу народ сваковрсне узнемирујуће гласине, ширио измишљотине и страх да Турке и Арнауте очекује крвава српска одмазда; ишао је чак дотле да је пустио вест како је Аустро-Угарска заузела Београд.

На скопској капији

Друго, наоружавао је Арнауте и припремао их да се одупру српској војсци.

Треће, на дан уласка српске војске у Призрен, са крова аустроугарског конзулата пуцано је на ослободиоце.

Четврто, није хтео да се представи и искаже дужно поштовање генералу Божидару Јанковићу као команданту Призрена, док је руски конзул Емељанов то учинио.

Пето, одбио је да присуствује свечаној служби коју је, поводом ослобођења града, приредила призренска општина.

Шесто, српска коњичка патрола јесте запленила Прохаскину пошту; међутим, патрола је тиме извршила своју дужност, која се у сваком рату показује као неопходна, а да је право поступила изашло је на видело кад су заплењена писма објављена у београдској и московској штампи – то није била приватна преписка.

Седмо, око конзулата је била постављена српска стража, али не зато да би само мотрила ко у конзулат улази, него и из безбедносних разлога: до рата се Прохаска замерио призренским Србима на многе начине.

Осмо, генерал Јанковић није забранио Прохаски да оде из Призрена, али је поставио услов да му се за допуштење обрати он лично; кад је конзул то учинио, добио је и дозволу и пратњу.

Девето, у пратњи писара српског министарства иностраних дела Мите Димитријевића и три коњаника, конзул Прохаска и његово особље напустили су Призрен 25. новембра, испраћени од Срба погрдним повицима „Уа!“, „мачјом музиком и лупањем у празне канте од гаса“; у Скопље су преко Урошевца стигли железницом, у путничком вагону који им је обезбедио генерал Јанковић.

Све у свему, Оскар Прохаска – аустро-мађарски дипломата родом из Брна, свршени ђак бечке Академије за оријенталистику, одличан зналац српскога, турскога и арнаутског језика – постао је невољ-

на жртва своје сопствене афере.

Само ислеђивање, међутим, није, не бар у почетку, текло ни лако ни пријатно.

Едл и Ракић отпутовали су најпре у Скопље, како би се аустријски изасланик уверио да је Прохаска добро. Тих дана су, наиме, аустронемачки листови штампали крупним словима најпротивречније вести: да је Прохаска рањен, чак убијен, да су га Срби само онеспособили за пород.

Димитрије Поповић, у то време српски посланик у Петрограду, прокоментаришао је у своме дневнику „Призренску аферу“ на овај начин:

Како је да је, иако су можда чињене мале непријатности Прохаски, ипак то

није било ни налик на оно што је аустроугарска штампа трубила. (...) Што се ишкопљења тиче, неки гласови веле да је та последња вест потекла отуда што су у једном телеграму биле речи: Прохаска у Скопљу, па се те речи претвориле у – ушкопљен. А извесно је да су се и бечка влада и бечка штампа осрамотиле кад се видело у чему је ствар.

Гласине што их је о Прохаски ширила аустројско-немачка штампа послужиле су Милутину Бојићу, који је тих дана обилазио новоослобођене српске крајеве, за иронично-саркастичан епиграм, објављен убрзо у „Пијемонту“:

Чудне праске
Због Прохаске!

Преса војску пера скрши
Да испита ко је крив.

И најзад се срећно сврши,
Прохаска је здрав и жив,

Недирнут и цео
Чедан, ко крин бео.

И тад, горко збринут Беч,
Рече реч:
„Све нек ти је богом просто,
Кад за приплод здрав си остд!“

Јован Пејчић

[Одломке смо преузели из књиге Јована Пејчића **Милан Ракић на Косову**, Конрас, Београд 2006.]

Кумановско бојиште после битке

Гробље на Суворору

Коњичка јединица улази у Скопље, октобар 1912.

Шипчаник после бомбардовања

Српска војска долази под Једрене у помоћ Бугарима

Византијски мост преко реке Тунце у Једрену

Кроз албанске кршеве ка мору

Напад Црногораца на Тузи

Драч

Наше трупе пред полазак у Албанију

Милутин
Бојић
1913.
године

Едмонд Ростан, песник који је постигао светску славу својим Сираном,

ЧЕТИРИ ВОЛА И ЈЕДАН

Болестан, Ростан ће, у својој кући у Комбу, у новинама видети Бецићеву слику: Краља Петра, на запрези коју четири вола тегле кроз благо Јанкове клисуре, даље и даље, према снежним врховима албанских планина. Краљ, иако су га сви молили, није желео да напусти своје војнике. Стар. Уморан. Болестан. Ростан је устао и о херојском краљу написао поему од пуних осамнаест строфа. Рекао је: “Кад сам то видео, учинило ми се да је сам Хомер, изгнан у српске крајеве, спрегнуо краљу та четири вола!” А новине тог времена, кујући у звезде храброст тог седамдесетогодишњака, што круну у изгнанство носи храбро, попут трновог венца, радо су напомињале да је Петер завршио војну академију у Сан-Сиру, и подсећали да је као млад официр добио медаљу за храброст, кад се омотан француском заставом, у сред зиме, бацио у немирне таласе реке, у јеку једне битке...

У то доба, замрли галски дух великих историјских наслеђа, романтични песник је успео да оживи и озари заувек душу сваког Француза духовним висинама и оштрином духа, племенитим осећањима и херојским подвизима Сирана од Бержерака са перјаницом без мрље, да би, затим, врхунац славе опевао кроз агонију трагичног краја Орлића, сина орла Француске Наполеона II.

Засићен слављењем савременика, није више ништа објављивао и далеко у Комбу радио је десет година на свом животном делу “Шантеклер”.

Едмонд Ростан

Краљ-Петрова четири вола

*То Петар Први, из Србије старе
Одлази седећи на остатку каре,
Волови вуку кола та.*

*Краљ Петар иде, јер ићи мора,
Преко бусења, стења и гора.*

*Србин, песник, ратник што створи
Да земља пева, да барут збори,
Да Петра Првог, борца тог
Осветли душу, створи за њега,
та кола, спојив остатак спрега
С остатком задњим топа свог.*

*Песма ће исплет ореол му цветан.
Поносан ко вођа, као пастир сетан.
Како је велик изгнанник тај*

(1916)

(препев с француског Милутин Бојић)

Јанкова клисура, на путу за Албанију

Из те повучености у себе и из јавности тргао га је Први светски рат. У гигантској борби Француске и њених савезника, узбудило га је херојско пожртвовање Србије и дирнула до осетљиве песничке инспирације Бецићева слика у „Илустрациону“, каре са запрегом од четири вола, на којој се остарели и изнемогли краљ Петар I повлачио кроз Јанкову клисуру на путу за Албанију. Песник највећих историјских надахнућа осетио је у том библијском приказу сву снагу непобедивог духа Србије. Под тим дубоким утиском написао је и објавио песму “Четири вола Краља Петра”, која је још више повећала дивљење целе Француске према „La Serbie heroillue“. Као да је сам Хомер, изгнан у српске крајеве, спрегнуо та четири вола”, завршава Ростан своју песму од осамнаест строфа.

Признања једног тако славног песника за сва пожртвовања и претрпљене патње у повлачењу преко Албаније, подизало је морал нашим на Крфу, и било доказ повезаности судбине Србије са савезницима у исходу рата и плодовима победе, у коју се чврсто веровало.

Децо моја!

*Ви сте се заклели да браните отаџбину и свога
Краља, али ја вас разрешавам заклетве
дате мени, јер животи, и ваши и мој, припадају
само Србији за коју морамо сада победити или
умрети! Ја сам дошао међу вас да је, са онима
који хоће да се боре за њену слободу, одбранимо
или погинемо!*

*Сад је дошло време да ми бранимо своју земљу,
њиве, огњишта. Међу вама има и оних који су
посустали и зато сваки онај који не може, нека
слободно одложи оружје и нека се врати кући, ја
му праштам. Остали, напред!*

(Сувороборска битка, говор краља Петра Првог, у рововима, на првој ватреној линији)

Краљ међу својим војницима

Краљ Петар I добио је био највеће руско одликовање, велику ленту Светог Андреје са мачевима, орден који је пре њега носио једино цар Александар I, победилац Наполеона.

Свуда у савезничким земљама излазили су чланци о херојским борбама српске војске и светлој улози краља Петра I у том отпору и тешкоћама повлачења.

Енглеска ревија „The Illustrated London News“ од 4. децембра 1915. донела је преко целе стране слику краља Петра са следећим текстом:

„У историји дугог мучеништва Србије није било херојскије фигуре од краља Петра. Патриот међу патриотима, он се борио заједно са својим војницима, све док није пао у несвест од просте изнемоглости, у току битке код Пирота, и инспирисао је трупе својом храброшћу...”

Иста ревија од 25. децембра 1915. донела је слику краља Петра I на бојишту, преко две стране, а испод слике чланак у коме, између осталог, пише:

„Кроз цело време рата краљ Петар је показао диван патриотски дух и био изванредан пример

једну поему посветио је српском краљу Петру Првом Карађорђевићу

КРАЉ НА ПУТУ СЛАВЕ

Велики француски песник Едмонд Ростан, академик већ у 31. години, после незапамћених позоришних успеха својих драмских спева, повукао се био изненада, у јеку славе, из сјаја париског живота почетком овог века, у своју усамљену вилу у Комбу.

својим трупам. Упркос својој старости и слабости - он има седамдесет и једну годину - краљ Петар се држао херојски и за време недавног повлачења српске војске пред надмоћнијим непријатељским снагама, он је остао (са њом) да би својим присуством јачао упорни отпор својих Срба.“

Под насловом „Краљ Херој“, француска ревија „Lustration“ од 6. марта 1915. године, почиње дуги чланак овим речима:

„Стари српски краљ Петар I има данас седамдесет година. Школовао се у Сан-Сиру. Борио се у нашим редовима 1870-те. Одликован је, за храброст, на бојном пољу код Вилерсексела. Један од наших српских пријатеља је примио, од једног тамошњег официра, следеће писмо. Из њега се може видети какву је дивну улогу играо стари краљ.

У писму се излажу напори председника владе Пашића да би убедио старог краља да ради своје старости и слабога здравља одустане да прати своје војнике, преко албанских гудура. Сви Пашићеви напори су остали без успеха и краљ Петар је прешао са војском албанске планине, у сред зиме, прекривене снегом, на једним воловским колима, а где су биле непроходне био је ношен од својих војника, све док нису стигли до албанске обале на Јадрану.“

Еп о обичном српском волу

Узбудљива Беџићева слика, објављена свуда, са старим и вољеним народним Краљем на колима састављеним од преостале топовске каре, са воловском запрегом, допуњавала је носталгично нашим војницима и визију Србије са њеним сетним пејзажом, сеоским путем са воловским колима и остарелим домаћином сељаком на њима.

Наш сељак иде поред кола, а кад се натоварена заглибе додаје им још један пар да их четири вола извуку и потера их онда, више тепајући својим воћићима, „Ајд Сив, ајс Шар“. Он их чува и пази, јер му они задовољни навиљком сена и снопом шаше, изору њиве, пренесу дрва из забрана и одвуку цакове жита у млин и на пијацу.

Некада се њима и путовало тек прокрченим путевима Шумадије. Сретен Поповић, у својој књизи „Путовања по новој Србији“ описује одлазак у школу у Крагујевац, тридесетих година прошлог века:

„Кренули смо ујутру из Београда и стигли за вечеру у Раљу.“

Док није било железнице, волови су на својим вратовима у јармовима одвлачили цео извоз Србије до Саве и Дунава, а и после у ратовима вукли комору, преносили рањенике тамо где није било пруге и извлачили топове на неприступачне положаје, где су сада потребни хеликоптери. Ишли су полако, али стизали сигурно и преко разливених путева, где су друга превозна средства суштајала, па су тако заменили у Јанковој клисури и Краљев аутомобил, све до Пећи, одакле се могло само козјим стазама.

Превод Милутина Бојића

Ростанову песму о том путу величине у муче ништву превео је и објавио у „Српским новинама“ на Крфу, под насловом „Краљ Петрова чети-

ри вола“, Милутин Бојић, песник, као и Ростан славан још у младости, после великог успеха у Народном позоришту његовог драмског спева „Краљева јесен“, тек што је био напунио 21. годину.

Сви смо једно, а сваки значи живот цео,
Свих звезда водиља што вечно плама,
И она је цела у сваком у нама
И сваки је од нас један њезин део.
Зато ма колико када би нас пало
Ипак ћемо бити сви скупа на мети
И стубама истим ка храму се пети

Његова доцније ненадмашна песма „Плава гробница“ и Дучићева „Ave Serbia“, учиниле су врло дубок утисак и биле борбено надахнуће свима већ на Солунском фронту.

Пре тог тријумфа, Милутин Бојић, највећа нада наше поезије, пао је на последњем степенику храма славе. У 26. години живота, умро је у Солуну 1917. године, нарушеног здравља од последица повлачења преко Албаније.

Годину дана после Бојића умро је и Едмонд Ростан од шпанског грипа који је пред крај Првог светског рата немилосрдно косио по Европи.

На албанској обали Французи су били прихватили нашу војску, превезли је на Крф, снабдели и наоружали, а Француска широм отворила врата нашим избеглицима и школе нашим ђацима. Ростанова песма о краљу Петру I, симболу савезничке верности Србије, допринела је да тај пријем буде још топлији. Ми смо онда заувек заволели ту Француску и били јој захвални, јер нам се и она, за наше победе у почетку првог светског рата, када су Немци били пред Паризом, показала у најтежим тренуцима после Албаније, савезнички захвална, за разлику од горких искустава и незахвалности савезника на крају Другог светског рата.

Али нису нас само савезнички односи везивали за Француску, већ и сличне особине храбрости без разметања, човечности без лицемерства, ведрине духа.

„Прекидам, митралирају нас!“

Снага сећања националног поноса, части и пожртвовања до краја у служби отаџбини испољава се кроз историју и код нас и код Француза драмском величином и у племенитим гестовима и у херојским подвизима. „Стара гарда гине, али се не предаје“, одговара француски командант на позив за предају, а Хајдук Вељко узвраћа Мулапаши:

„Главу дајем, Крајину не дајем.“

Она је и у последњем Дражином радио телеграму да остаје са народом у земљи, који његов шифрер завршава:

„Прекидам, митралирају нас.“

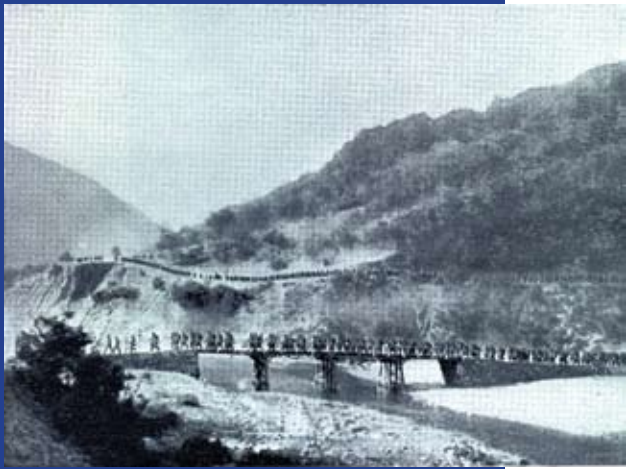
А последњи телефонски извештај браниоца Диенбиенфуа, генерала де Кастрија, чуо се уз експлозије у бункеру:

„Улазе са свих страна, савлађују нас и убијају. Живела Француска!“

Испољава се дирљиво и у последњој жељи маршала Монсеја. Као што је племенити књаз Михаило, поред династичких борби и суревњивости, одликовао Таковским Крстом о прослави педесетогодишњице Другог устанка и учеснике у Карађорђевој, тако је и краљ Луј Филип послао свог сина принца Жоанвила да допрати Наполеоново тело, кога су легитимисти називали узурпатором. Када је стигла вест да је француска фрегата допловила са Свете Јелене у Авр, смртно болестан, гувернер Инвалида, маршал Монсеј, замолио је свог лекара:

„Докторе, продужите ми живот још неколико дана да дочекам Императора.“

Донели су га у наслоњачи, али у пуној маршалској униформи да присуствује уношењу и полагању ковчега, пред којим је у препуном храму великодостојника рестауриране орлеанске гране

Преко свих препрека према српском мору

Коњички одред прелази Црни Дрим

Прелаз српске војске преко Везировог моста

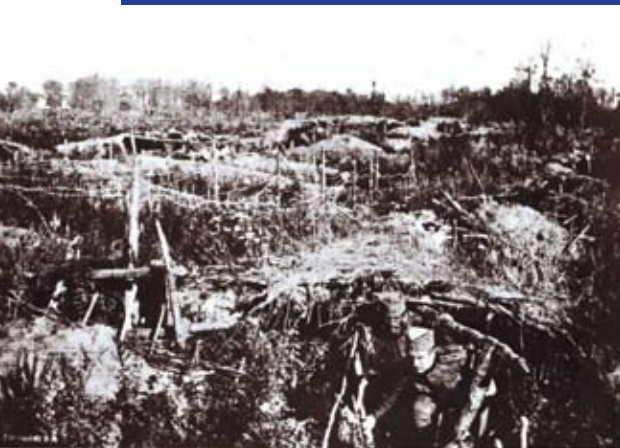
Посматрање дејства грчких хаубица пред Јањином

Грчка коњица на путу за Јањину

Састанак српске и црногорске војске у Новом Пазару

Рововски рат на Гучеву 1914. године

У повлачењу, новембар 1915.

Повлачење преко Качаника

Везиров мост у Албанији

бурбонске династије и преживелих Наполеонових ратника, ишао принц Жоанвил са исуканом сабљом и спустио је до земље пред Краљем:

„Сире, доносим тело Императора Наполеона.“

„Примам га у име Француске и предајем на чување храму Инвалида“, одговорио је јаким гласом Луј Филип и наредио да се на ковчег ставе Наполеонов мач и његов легендарни шешир. А на крају узбудљиве свечаности, после дугог црквеног помена, чуо се слаби маршалов глас:

„Вратите ме сада да умрем.“

Али оно што је најважније, то је да тај вековима неговани дух избија спасоносно снажним националним прегнућима пред великим опасностима и неочекивано у моралним кризама када изгледа да је неповратно нестало.

Едмонд Ростан успео је да га пробуди и у једно доба политичких странпутица и нетрпељивости, себичних побуда и лаких и фриволних схватања живота, када је тај дух ниподаштан као романтичан и сматран преживелим.

АЛБЕР ЛОНДР

КОД СТАРОГ СРПСКОГ КРАЉА

Атина, 30. јула, 1916.

(...) У једној кући је наспрам мора, великој као његова несрећа. Нисам дошао да му говорим о политици; његов син се сад брине о томе. Нисам дошао ни да посетим краља у изгнанству; та песма ће се певати касније. Европа је још сувише крвава. Али, после ове две године, које су ојадиле све жене, он, на чији главни град су пале прве гранате, сад је тај кога сам у Калкису, мртвом граду, побожно дошао да видим.

Био је најпре у Едипосу, једном летовалишту. Ту беше превише света и побегао је овде. Боље му је. То више није одузети краљ, кога су четири вола напатила дугим албанским стазама. Повратио се. У тренуцима, чак и штап му је сувишан.

Говори гласно; пише. Покривен својом легендом, размишља о историји. Ноћу сам прешао мост, који повезује континент са острвом Евбејом, где почива Калкис. Као у давна времена, платио сам путарину. Одмах сам срео једног српског пуковника; то је могао бити само његов ађутант. Зауставио сам га.

- Да, - рече ми - познато ми је, чека вас сутра. Ипак, ако желите да га видите пре, будите рано на овој стази, проћи ће на мотоциклу, враћајући се из шетње.

Чекам дуж мора, бејак поранио. Зачух, најзад, буку мотора. Био је то краљ који се враћао.

Да кажем истину, није он управљао. Поздравих га. Он ми узврати. Његова кућа је на крају пута. Заустила се у последњем тренутку да не падне у море. Испред ње је врт, у врту многи кипови, савршено бели; наспрот њима, кућа је сва црвена.

Чувају је грчки жандари.

Гурнуо сам гвоздену капију.

Грчки жандарм ме чак није ни зауставио. Беше се наслонио на један од кипова. Позваше ме да уђем у трпезарију. Овде се представљате такав какав сте, са прашином на раменима, и одмах вас уводе у трпезарију.

Ађутант нареди да ме послуже слатким и водом. Један краљев пријатељ такође је за столом: то је његов стари друг из свих изгнанстава, један од оних са којима је проживео младост. Ту је као успомена на човека који је био краљ пре него што је и постао краљ.

- Били смо на ти читавих педесет година, - каже он - а онда, одједном, у Женеви, кад стиже депеша која му донесе круну, назвах га Величанством.

Његово Величанство је у суседној просторији. Све се чује. Суверени имају палате дебелих зидова, са троструким вратима и одвојеним одајама. А овај има само кућу са преградама од опеке. Прича са својим лекаром. Говори гласно. Ми слушамо. Краљ му, у љутњи, каже:

- То је све што сте научили у Немачкој?

Тада помери столицу.

- Мора да седне, каже његов пријатељ. Записује мисли када му на ум дођу.

Како ми ова кућа одједном изгледа света! Али, поново се нешто помери. Врата се отворише: ево га краљ.

Поверовах да се појавила легенда. Он још не знајаше да га чекамо.

- А, Французи, - рече.

Затим нагнувши се над једном фотографијом, додаје: - Ево шта ћу ја бити за историју: оронули старац кога вуку волови, као дангубне краљеве.

Његов ађутант стоји мирно, ордонанс иза њега такође, а пријатељ, који беше само обичан човек, гледаше у земљу.

Такав беше Двор!

- Ја сам био први који је рекао: Француска, нико је не познаје. И за време лудих дана на Марни, свако јутро сам понављао: „Уздићи ће се она.“ И уздигла се. Знао сам је.

Био је без еполета, без обележја; није се могло знати да ли је генерал или војник.

- Све дугујемо Француској. Србија је њена кћи. Дошла је да нас избави од смрти и глади. Пренела нас је преко мора, дала нам је одећу, обућу, оружје.

То он почне да виче врло гласно.

- А моја деца, која су у Солуну, такође су и њена. С њом ће стићи до победе, ко то сад већ не зна?

- Ево баш данас су две године, господару, како су прве бомбе пале на вашу престоницу.

Тада, краљ који већ викаше, одједном ућута. У име своје домовине, беше ушао у своју душу и, велики као невоља, пред морем плавим као вене, гласом као из сна:

- Београде! - рече он.

Вече Сирановог тријумфа

Било је довољно једно вече, 27. децембра 1897. године, када је у париском позоришту „Сен Мартен“ приказан његов драмски спев „Сирано од Бержерака“, па да име Едмонда Ростана постане славно.

То вече Ростановог тријумфа и одушевљења у националном поносу, описује дописник француске Академије наука, Жерар Боер, син чувеног критичара из тога доба Анри Боера:

„Све до саме премијере ретко је ко веровао у успех једне за укус тадашње публике, сувише романтичне историјске драме, наклонене више лаким комедијама и фриволним сценама. Али већ у уводној тиради, чувени глумац Константен Коклен, складним покретима и мењајући тон свог драмског гласа, давао је личности Сирана сву лепоту храбрости и сву племенитост љубавних осећања. Ко га није чуо, не може ни да замисли са којом је он сигурношћу освајао публику.

Са сваким чином успех је растао. После трећег, председник владе Мелин и министар просвете Рамбо упутили су се у Ростанову ложу да му честитају и саопште да је постао кавалер ордена Легије Часте, а да ће му се за три дана свечано предати одликовање на пријему код председника Републике у Елизеу, поводом прославе Нове године 1898.

И пре него што је комад завршен успех се претворио у тријумф, кад је пред пад завесе Коклен изговорио последње стихове:

*Знам, је ћу подлећи, када се умирим!
Што то мари? Ја се борим, борим, борим!
Да, нек ми отргну ти душмани моји
И ловор и руже! Ал' нешто постоји
Што ћу до понесем када преко прага
Бојног ноћас ступим, што никаква љага
Не окаља, нити сави бора која...
То је... што је... то је перјаница моја!*

На ту реч перјаница цела дворана скочила је на ноге у неописивом одушевљењу и аплаузу није било краја, а по ложама и кулоарима чуло се свуда: геније и ремек-дело.“

Стихови из Сирана раскравили су били и срце Анри Боера, тада најоштријег позоришног критичара, и он сутрадан у „Еко де Пари“ пише:

„Овога пута Едмонд Ростан превозишао је сва очекивања. Он се дигао једним сјајним замахом крила и летео цело вече над нашим дивљењем. Какав тријумф за једно вече! Он има идеје и исковао их је у звучном металу изражаја. Располаже маштом и визијама које узлећу као шарене рајске птице. Има уметност чије деликатности задивљују и очаравају. У њему има и снаге и осетљивости,

изобиља разноликости фантазије, духа, емоције и духовитости смеха од срца. У његовом делу има ватре, радње и виртуозности. Има перјаница и мали плави цвет.“

Поред лепоте стихова и савршенства развоја радње, главни разлог толиког успеха, каже Леме-тр, био је у томе што је публика у том ремек-делу нашла поново старе теме, обновљене свежином једне инспирације. Али ни то још није све, већ је оно пробудило осећања племенитости и херој-ства, која код Француза спавају само полусном и преко њих је Сирано вршио утицај који је живео и не престаје да живи.

Како су четници марширали поред Прве женске гимназије

У Србији тај дух не само да није био заспао, кад је комад први пут приказан, већ га је влада за време анексије Босне и Херцеговине једва стишавала да не распали пре времена већ загрејано ратно расположење. Може се онда замислити са колико је одушевљења и подстрека на херојска дела тадашња омла-дина пратила у Народном позоришту подвиге Сирана од Бержерака. Његова перјаница без мрље била је код нас челника косов-ских витезова коју ће са исто толико части кајати шајкаче на Куманову.

У улози Сирана мењали су се Добрица Милу-тиновић и Богић, а Орлића је играо само Добри-ца са својом више орловском него орлићком ин-терпретацијом.

Стизале су и шириле се и нове идеје. Мењале се и мешале моде. Поред халбцилиндера и жира-да шешира, пелерина и лепгир машна глумаца и уметника, било је и толстојеваца у брадама и рубашкама, па и социјалистичких качкета. Али на глас о анексији Босне и Херцеговине нестали су одједном и Платон, и Толстој и Бакуњин, а хал-бцилиндре, рубашке и качкете заменили копор-ни и шајкаче. Уместо „Шта да се ради“ од Черни-шевског, „Ане Карењине“ и социјалистичких спи-са испод руке, висили су им сада о појасу теаци и бомбе. Сви су се пријавили у добровољце и чет-нике и вежбали на Калемегдану и у Кошутњаку, па је тако при повратку одред гимназијалаца, с пушкама о рамену, промарширао гордо Краљице Наталије улицом, поред Прве женске гимназије, а Нушић пред демонстрантима ујахао на коњу у Министарство спољних послова, тврдећи да то није први коњ у њему! Међутим, наша диплома-ција настојала је да добије у времену у тада врло неповољној спољној ситуацији наше земље. Тре-нутак није био дошао, али је Србија духовно била спремна и уједињена у националним тежњама,

Све раније идејне разлике и политичке струје још од времена краља Милана, Слободан Јовано-вић своди на три гледишта:

„Док је Удружена омладина (под утицајем Платонове идеје о влади интелектуалне елите) радила на буђењу националне свести код интели-генције, Светозар Марковић је сматрао да прво треба побољшати економско стање да би се она пробудила и код широких сељачких маса. С дру-ге стране, краљ Милан је налазио да буђење наци-оналне свести не значи без војне снаге ништа и да је стога потребно прво народну војску, која се у Првом и Другом турском рату показала недовољ-на, заменити стајаћом војском.“

И онда професор Јовановић закључује:

„Када су под Краљем Петром Првим настали велики национални ратови показало се да су сви донекле, а неки потпуно, били у праву. Ратове је водила стајаћа војска, установљена Краљем Ми-ланом; на влади је била једна странка која је била задобила сељачке масе, а код инelligenције био се пробудио националистички дух Уједињене омладине. Све политичке струје биле су се слиле у једно, за велико дело народног ослобођења и ује-дињења.“

Децо моја, разрешавам вас заклетве према мени, али не и према Србији

Показало се још онда и код нас да модерне унутрашње реформе и нове политичке идеје мо-гу користити напретку једног народа само ако се потчине националним и државним интереси-ма, а користе једино непријатељским и страним

утицајима ако се ставе изнад њих, као што је то био случај са уставобранитељима. Краљ Петар I успео је да сачува ту равнотежу у новом модер-ном уређењу Србије и наслеђеном државотвор-ству Немањића. Од свих великих српских вла-дара после устанка, он се највише приближио и Немањићима и народу. Кад је ступио на престо своју прву посету учинио је Хиландару, а прва на-стојања посветио унутрашњим слободама. Своју владавину саобразио је био и старој државној мисли и новим потребама и тежњама народа за широким самоуправама. Србија је тада са својим најнапреднијим демократским установама тога времена ступила са пуним правом у ред цивили-зованих европских држава, а њена привлачност постала неодољива за све Србе под Турском и Аустро-Угарском и као Србија слободнија и као Пијемонт Српства.

У тој историјској мисији српска војска кре-нула је 1912. године немањићким путем, Вардар-ском долином, као првој етапи ка ослобођењу свих српских земаља.

После победоносних Балканских ратова, краљ Петар I, већ у годинама, болестан од костобоље, која га је све више мучила још од препливавања ледене Лоаре, предао је био, пред Први светски рат, власт престолонаследнику Александру, али је у току тог дугог рата у најтежим моментима симболично узимао вођство. Када су пред Су-воборску битку Аустријанци дошли чак до Ко-лубаре, отишао је са оба сина у ров усред борбе и с пушком у руци на грудобрану одржао говор уморним и исцрпљеним војницима у непрекид-ним борбама у повлачењу:

„Децо моја“, рекао им је, „ви сте се заклели да браните своју отаџбину и свога Краља, али вас ја разрешавам заклетве дате мени, јер живот и ваш и мој припада само Србији за коју морамо сада победити или умрети и ја сам дошао међу вас да је са онима, који хоће да се боре за њену слободу, одбранимо или погинемо.“

Позивајући се на славну прошлост и петвеков-ну борбу српског народа за ослобођење, рекао им је на крају:

„Сада је дошло време да ми бранимо своју зе-мљу, њиве и огњишта. Можда међу вама има и оних који су посустали и зато сваки онај који не може нека слободно одложи оружје и нека се вра-ти кући, ја му праштам.“

Спонтане и родитељске речи старог Кра-ља начиниле су чудо. Они исти клонули рат-ници, као препорођени, подигли су главе. „Напред“, одјекнули су њихови громки пови-ци. Тако је почела нова српска офанзива и за две недеље, сем заробљеника, није више било ниједног непријатељског војника на терито-рији Србије.

У повлачењу преко Албаније делио је са својом војском и избеглим народом сва стра-дања и патње од глади и зиме. Описујући их у Солуну америчком новинару, Едварду Мар-шалу, рекао му је да је парче хлеба, које су му тада нудили његови изгладнели војници, сма-трао за исто такву светињу као и причешће у храму.

Као и Немања, овај богоугодни и смерни Краљ у старости, био је орао у младости. До-летео је међу првима и под именом војводе Петра Мркоњића, борио се у Босанско-херцеговачком устанку. Пре тога завршио је био чувену школу за официре у Сан-Сиру и учествовао у францу-ско-пруском рату. После Седана цела француска војска била је опкољена, али је „лојтенанд Кара“ обавио пуковску заставу око себе и препливао по зими Лоару. Тај његов подвиг евоцирала је фран-цуска штампа када је као Краљ Србије учинио званичну посету Француској. Приређен му је вр-ло срдчан пријем а његов кабинет за рад у пала-ти Ке д Орсеј, где је одсео као гост председника Републике, красио је намештај који се налазио у салону Тиљерија приликом пријема Карађорђе-вог изасланства 1810. године. За време своје посе-те видео се и са друговима из Сан-Сири, тада већ у високим чиновима, и позвао их да га посете. О том састанку у Београду постоји и врло лепа сли-ка. Он је још пре Првог светског рата уживао ве-лику популарност у Француској да би после Алба-није Ростан овековечио и његову легендарност.

Са француског: Ново Томић

Бригадир Божидар Вешовић са артиљеријом прелази Лим

Скадар

Заробљени Арнаути и Турци у Доњем граду

ЗЕМЉА ОЛУЈЕ 'Не додируј ме'.

Мачеви дачки, секире Јапода,
легије римске и хорде Татара,
Или витези с византијских вода,
Крвавили су ова поља стара.

И питом народ кад је пао на њих,
Збратимио је орлове и челик;
Ту, где је мржња Већих против Мањих,
Сировом душом постао је велик.

Вековима се врх лешева клало,
А земља, старог господарства сита,
Све ново жели, да, кад би пало,
И њему мачем опело очита.

Са позорја борци тонуше ко сени,
А земља им жедно мозак пила,
Крвљу су текли сви потоци њени
И дражила их Власт и дрска Сила.

И тако вечно ове исте стопе
Крв нова сити. О, земљо олује,
Мрко ти чело страшне капи шкropole
И чудне химне изнад тебе хује!

Заразно твоји миришу олтари:
Ту век врх века у стенама спава.
Ево су дошли стари господари.
Јеси ли сита крви што спасава?

Ти ћутиш. Ветар Кости развејава.

ЈЕСЕН НА ВАРДАРУ

Уморно клизиш кроз поља голема
Мрк, ко да слава рику ти помела;
Твој лом кроз кланце, пун даха с опела,
Звони ко одјек напукнута шлема.

Јер с поља твојих крв још није спрана,
Кости синова по дну ти се ломе,
Ко привид видиш војске које гrome:
Још памтиш јаук после свежих рана.

Ко уздрхтало лишиће тобом круже
Сени дедова са часним путиром
Док око тебе јесен веје миром
И са падина свежа гробља туже.
И док гробове прва јесен кади,
Јаблани шуме, дудови и смокве,
Као да виде још крваве локве,
Значајним шумом што у срца сади

Свечану збиљу. А под њом сазрева
Вера и понос. Но свемоћ не трубе.
Славе пут што га Вечни Закон дубе.

Кад расклапа се гробница царева.

1913.

Милутин Бојић са Станиславом
Винавером и Бором Продановићем

ИЗ ТЕКСТОВА МИЛУТИНА

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ – СТРЕМНИЦКА: ПИСМА ИЗ
НОРВЕШКЕ
(Београд, 1914. Цена 2, 50 дин. Издање Књижаре
С. Б. Џвијановића)

Некада је речено да се може путовати на два начина: железницом и књигом. За све оне, каквих нас је много, који нису у стању да виде и осете земље онако како је описала гђа Исидора Секулић – Стремница, путовање кроз књигу јесте увек сигуран начин да уживају. Ко воли далеко и егзотично, треба да чита добре путописе. Путописи гђе Исидоре Секулић такви су да од њих тешко да има бољих у нашој књижевности. Тај наш оскудни књижевни род први пут је издигнут на висину осталих тек са неколиким ванредним путописима г. Јована Дучића. Са књигом гђе Секулић он је достојно попуњен, а наша књижевност броји сада једно више европско дело.

Ова занимљива писма, писана са талентом и књижевном културом, чине утисак виђеног, осећаног, чувеног. Описи располажу са толико конкретних појединости да речено постаје материјално. Физички, ако је могуће рећи, човек осећа на себи импресију хладног, путога, суморног и снажно – лепог, што се као главни тон, свуда доследно одржан, провлачи кроз описивање ове земље, окретања и идења за сунцем" где су дрвета „сједне стране лиснатија него с друге", где се „људи гурају и гуше само једном страном улице", где „мирис цвећа долази само с једне стране" у којој се деца плаше „бауком из кога ће искочити петнаест зима", где је све далеко, јер нема људи и у којој оно људи што их има осећају „да је њихова орловска слобода много више самоћа него слобода". Ствари су изнете са неприкривеним саосећањем, са љубављу и топлином коју може само да да перо жене.

Додати треба да је цела књига писана стилем високо књижевним и отменим, толико да на многим местима оставља утисак намерно украшавањем. Али и тамо где се највећа осећа намештеност, она је увек спојена са укусом. Уопште кроз све писање гђе Секулић пробија једно огромно књижевно образовање. Али сва та „литература", која неоспорно може да буде мана код једног писца, јесте то само до једног извесног степена: удружена са солидним талентом и употребљена са финим књижевним осећањем, и са осећањем мере, она постаје скоро врлина. То је случај гђе Исидоре Секулић.

Књигу, укусно опремљену, издала је књижара С. Б. Џвијановића, која је, за релативно кратко време, пружила нашој читалачкој публици приличан број оригиналних и преведених одличних књижевних дела.

Б.

„Пјемонт", 1. априла 1914. бр. 91.

ПОГРЕБ ЈОВАНА СКЕРЛИЋА

(Од погребна Косте Таушановића, српски народ
није никога испратио свечаније ни са више боли
него Јована Скерлића)

Јуче је престоница проширене Краљевине Србије имала један тужан дан. Сав интелектуални престонички свет, сва омладина, сви представници Самосталне странке из целе Србије скупљени су јуче били око самртничког ковчега др Јована Скерлића. Погреб пок. Косте Таушановића, који је представљао једну велику народну манифестацију, једино се може поредити са јучерашњим испраћајем покојног Скерлића. Преко десет хиљада људи било је јуче на Скерлићевом погребу.

(...)

Крагујевачки округ, изборни округ покојног Скерлића, послао је нарочито изасланство да ода последњу пошту и да се опрости са својим незаменљивим представником. Из целе Србије дошли су, такође, многи лични и партијски пријатељи покојникова. Само из Ваљева дошло је седам пријатеља пок. Скерлића, међу њима гг. Пера Марковић и Милан Драговић, угледни чланови партије.

(...)

Кретање погребна

Погреб се кретао овим редом. Напред, одмах иза крста, ношени су венци, затим лево и десно ђаци виших разреда Прве београдске гимназије у којој је пок. Скерлић учио. Средином улице студентско певачко друштво „Обилић"; за њиме југословенске националистичке организације – емигранти, Срби из свију крајева Српства и Словенци који живе у Београду, Хрвати – са хрватском заставом, црном траком повезаном, на челу; потом свештенство, мртвачка кола, која су вукла два пара коња, изасланици Њ. в. Краља и у име владе гг. Пашић и Љ. Јовановић, народни посланици, професори Универзитета итд. и непрегледна маса света. Погреб се кретао овим улицама: Јовановом, затим је скренуо навише, па поред Управе града избио на Васину, где се зауставио испред Универзитета. Пошто је „Обилић" отпевао „Свјати Боже" настала је дубока тишина.

Говор Г. П. Поповића

На катедру покривену црном чохом, испео се тада да се са покојником опрости у име Српског универзитета, чији је професор био, покојников пријатељ г. Павле Поповић.

Г. Поповић је отприлике рекао: „У име Филозофског факултета и Српског семинара, праштам се са тугом. Твоја смрт је велики и тежак губитак за Српски универзитет. Када се буде писала његова историја, једно од најсветлијих имена у њој биће твоје име. Наш Универзитет

смрћу Јована Скерлића не губи само одличног наставника већ и човека који је својом невероватном енергијом и активносту учинио много за његов напредак. Књиге које Скерлић за собом оставља хладне су. Нема више његових живих речи и дела. Стара катедра српског језика на Универзитету, коју је Скерлић тако високо подигао, остала је празна и незаменљива. Слушаоци Скерлићеви највише осећају тај губитак. Јуче кад кад сам ушао у Српски семинар на Универзитету, затекао сам ученике како плачу за губитком свог доброг учитеља, сви, и нежне женске и они чврсти мушкарци који су у минувалим ратовима као добровољци и комите учествовали. Нека ми је на крају дозвољено да кажем да и ја у Скерлићу губим одличног друга и пријатеља, са којим сам на истој катедри радио и да су ми његовом смрћу крила одсечена. Слава др Јовану Скерлићу"

(...)

За г. Поповићем се на катедру попео г. Ливадић, професор Загребачког универзитета, који се са покојником опростио у име Загребачког универзитета и Друштва хрватских књижевника.

(...)

Говор Г. Остојића

Потом се са покојником опростио кратко и срдечно г. Тихомир Остојић, секретар Српске матице, у име Српске матице и Срба из Аустрије:

Г. Остојић је отприлике казао: „Долазим из земље твоје матере да те на самртном одру поздравим. Твоју је смрт цело Српство тешко осетило, а највише земље преко Саве и Дунава. Твоја је смрт наш најтежи губитак. Последњи пут те поздрављам и последње ти збогом велим из домовине Јакова Игњатовића, кога си ти рехабилитовао, из домовине Доситеја Обрадовића, кога си ти васкрсао. Није место да овде твој рад славим, сви га знају, јер те је он сам прославио. Слава ти!"

(...)

Последњи говорник пред Универзитетом је био г. Д. Пантовић, студент права, који се са покојником опростио у име „Фонда сиромашних студената", и затим се погреб кренуо навише до Љубичине улице, којом је избио у Кнез Михаилову улицу.

(...)

Пред Двором

Пред Двором је спровод ишао лакше. На прозору трећег спрата на пошку појавио се Њ. в. Краљ и поздрављао посмртне остатке заслужног Србина, др Јована Скерлића. Кад се погреб враћао из цркве, Краљ се опет појавио на отвореном прозору, и када су кола прошла, Краљ се три пута прекрстио.

У цркви

Око четири часа погреб је стигао и Вознесенску цркву. У цркви се после опела са покојником опростио кратким и лепим говором у име Академије наука, чији је ванредни члан пок. Скерлић био, г. др А. Белић, професор Универзитета.

(...)

Пред црквом се са покојником опростио г. Љ. Давидовић, председник главног одбора Самосталне странке, у име Самосталне странке.

(...)

До гробља

Иако је број трамвајских кола био увећан, ипак су сви трамваји који воде за гробље пуни. Сем тога, велики број Београђана хитао је другим, пречим путем да стигне на гробље и да присуствује тренутку спуштања тела др Јована Скерлића у гроб.

(...)

Над отвореним гробом са покојником се опростио у име „Књижевног гласника" г. Богдан Поповић, професор Универзитета. (...) Најзад је стао пред самртнички ковчег г. Милан Грол, управник позоришта, стари и нераздвојиви друг пок. Скерлића из гимназије и детињства. Јецајући и кроз плач он се са неколико болних речи опростио са својим драгим Јованом. Затим је, уз плач и јецање породице и пријатеља извршен и последњи чин: ковчег је спуштен у гробницу.

одломци из Бојићевог текста објављеног у „Пјемонту", 4. маја 1914, бр. 123.

СРБИЈА У ПОВЛАЧЕЊУ

(...)

У Митровици, Приштини, Феризовићу, влада страховита гушва. Већина се пита да ли да продужи пут, или да остане, јер је све неутешнија перспектива. Хране је већ нестало. Хлеб се набавља са муком, а осталим намирницама су цене тако екстремно велике да је готово немогуће плаћати. (...) Вести су сада супротне ранијим оптимистичким верзијама. Сада се прича да је непријатељ пробио путеве за одступање, а да Арнаути кољу све живо. Али ипак влада одлази, војска одлази, заставе одлазе. Треба ићи за заставама, јер су сада оне наша отаџбина. (...) Српска влада је, у жељи да буде што ближе Владау, Врховној команди и народу, још увек у Призрену, али свака је веза на тај начин прекинута са Европом, јер се не може ни помишљати на неко општење из Призрена. После седнице одржане дубоко у ноћ 11. новембра, без икаквих удобности, осуђена да се пробија истим путем куда и сви остали, по снегу, мразу, коњем или пешке, јер, као што ћемо даље видети, аутомобилски саобраћај је могућ само донекле, Влада Краљевине Србије хитно граби ка Скадру, да дође у везу са савезничким владама и да учини све могуће кораке за снабдевање намирницама. И док се она креће мучним, тегобним путем, бацимо поглед назад на друмове којима пристижу гомиле. Сваког дана слика на њима је све страшнија.

БОЈИЋА

Разлике више нема међу бегунцима. Сви су бедници, сви су претучени неспавањем, гладни, са изразом камените патње. Све професије су се измешале. (...) 19. новембра трупе су на левој обали Црног и Белог Дри-ма. Аспирациона тачка је Пећ, односно Скадар. Неки су зато ударили правцем из Митровице на Ђаковицу или Пећ, неки преко Косова, на којем урла ветар и јесен прелази у зиму, грабе Призрену бедно, прља-вом и гладном. (...) Пећ, стара српска Патријаршија, некадашње једино светло место српске културе из страшног петовековног ропства под Турцима, данас је позорница најмучнијих, најтежих призора. Око ове мале вароши, која је у удољини а изнад које се дижу огромне залеђене планине, слегло се све што је остало од негдашње богате Србије. Сама варош личи на море глава, кола, стопе и топова. Све се ту скрхало. Све лежи као страшни знаци расула. (...) Пећ је последње место до којег се ма и по страшним друмовима могло доћи и аутомобилима и колима. Довде су могли доћи и топови. (...) А топови, тренови, целокупна комо-ра, болничка кола, поштански камиони? Хладан и страхан одговор: уни-штити! Допустите да овде не опишујем те сцене, од којих се срце цепа, да у својој болној успомени не изазивам утиске те страшне зимске ноћи, када на снегу, при фијукању ветра, уз грмљавину далеке канонаде, цео један народ спаљује, ломи: топове који су му бранили домове и стекли славу, тренове, коморну узету са његових властитих њива, болничка ко-ла, све. Не. Или треба о томе написати краву епопеју, или ћутати и не раздирати рану. Цео народ плаче, а криши, уздише, а спаљује. Доста је што ћу вам рећи: уништили смо све! (...) Јадне жене, јадна деца, јадни рањеници! Јадни мој народ! (...) Све патње са народом дели и Краљ, који је непрестано поред своје војске. (...) Ови дани (од 20. новембра до 1. децембра, када су готово све јединице, изузимајући заштитнице, продрле у Црну Гору) могу се рачунати као најтежи део пута. (...) Најзад пробијање у Црну Гору се сматра као спас!

Па ипак, замислите да су извесна одељења пренела на раменима топове преко планине Жњеба! Војници су тражили да преносе топове, иако су знали да је такав начин транспорта више но срљање у смрт. Плачући као деца, преклињали су команданте да не уништавају топо-ве. „Пренећемо их на својим леђима“, говорили су. Кријући сузе, коман-данти су попуштали, свесни да ово одобрење значи толико сигурних жртава! Тако су се херојски топови са Куманова и Брегалнице нашли у Црној Гори, да последњи пут заокрћу и бране часне врхове српских планина! (...) Од 1. до 25. децембра остаци српских армија и избегли-ца скупљају се око Скадра и Сан — Ђованија, на јадранском приморју. Тако је Скадар са околином био читава Србија у минијатури. (...) Српска влада, коју смо видели да хитно одлази из Призрена, успела је најбли-жим начином да се дограби Скадра за четири дана. Одмах је дошла у везу са савезничким владама и учинила све могуће мере да се дође до хране, којом би се снабдевала одељења војске и избеглице, који се налазе још на путу ка Скадру или Драчу, као и одељења већ стигла до Скадра. (...) Овде нам догађаји диктују да дамо један болни интермецо. То је горка историја младића последње одбране. У страху да неприја-тељ, кад уђе у земљу, не почне мобилисати младиће, Врховна команда је наредила да сви дечади од 12 година навише крену за војском. Ови дечади, нови регрути, нису имали никакве везе са војском. Они су се хранили из сопствених средстава, или новцем појединих општина. Ка-да се дошло у зону глади, за њих је стање било страшно. Без одеће, не примајући никаква следовања, ови младићи, голи, боси, гладни, поднели су невероватне тешкоће. Није им се могла дотурити храна, јер је ни за друге није било. И њихов још дитински организам почео је попуштати. Једва су дошли до Призрена, а међутим морали су и даље ићи путем Призрен — Љум кула - Дебар — Елбасан — Тирана — Шијак — Каваја — Фијери — Валона. Најгори правац пута је пао у део несрећ-ном српском подмлатку.! У почетку повлачења ови сироти дечади су добили по 300 грама брашна за пет дана. Доцније нису добијали ни то, и зато су на путу умиралли од глади. За дванаест дана стигли су из Призрена у Дебар, тј. од 1. до 12. новембра. После два дана били су у Струги, а 21. новембра у Елбасану. Од 22. новембра до 5. децембра су се као скелети вукли ка Тирани засејавајући пут својим детињским леше-вима. 8. децембра су осванули у Каваји. Тек 26. децембра су прешли Во-јушу и ту остали до 31. децембра, прикупљајући своје проређене чете, а затим су пошли за Валону, где су украни и упућени у Бизерту. Према званичним подацима Врховне команде, на овоме путу је пропало око 20.000 ових дечака. (...) После овог интермеца да се вратимо у Драч. (...) Непријатељски аероплани у дивљем бесу што осећају да је српска армија, по цену највећих жртава успела да избегне из гвоздених канџи својих непријатеља онда када се уопште није могло претпоставити да ће избећи, свете се мучким нападима. Свакодневно засејавају логоре и избеглице својом пакленом ватром. Читаве зграде су уништене, болнице се претварају у гомиле рушевина... Само једнога дана било је преко седамдесет жртава од аеропланских бомби. Али упркос свему томе, армије се спремају за укрцавање. (...) Цео један народ нашао се на широкој пучини, цео један народ се навезао галијама на море и кре-нуо да тражи склониште за своје уморно тело и да под топлим сунцем Крфа, Алжира или јужне Француске тражи исцељења, вере и наде... На изненађење непријатеља, проређен, исцрпен српски народ је васкрсао и после кратког времена кренуо са огромним бродовима за солунски фронт, где ће, као из пепела васкрсао, затрести непријатељске армије и доказати своју животну снагу заузећем Битоља.

Одломци из Бојићевог текста насталих по службеној дужности за Министарство унутрашњих дела

ИЗ ПРЕПИСКЕ

РИМ, 22. 4. 1914.
(разгледница)

Господин М. Бојић, књижевник, Редакција „Пијемонта“, Belgrado, Serbia

Драги господине, много сам вам захваљан за Вашу књигу у којој сам нашао за најлепше „Молитва М. Југовића“ и нарочито „Северни богови“.

Много лепих жеља за убудуће
Ваш Ј. Дучић

Г. Милутин Бојић
Београд
(Срп. књижевни гласник)
Загреб, 28. новембра 1912.
Велештовани господине,
Имајте доброту пак ми пошаљите што прије свој књижевни прилог за први број Савременика

С највећим поштовањем Др. В. Визнер

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Ових дана сам издао своју поему Каин и налазећи да је ова књига погодна за библиотеке, част ми је понудити Министарству просвете да откупи изврстан број примерака.

Поштује Вас Милутин Бојић

(вереници)

Био сам данас у дивном врту Ахилејона. Како је ванредан видик одатле. Уморан сам и болестан. Упознао сам добро своје пријатеље, али и оне који само лепо саветују. Господин Љуба Јовановић је тај који је учи-нио све за мене, који је чинио све да ме спасе сигурне смрти. Читао сам јуче Г. Б. Лазаревићу неколико страна мог последњег дела. То је једна филозофска поема и романтична. поема горка, писана крвљу мојој. Он је био одушевљен. Говори целом свету да је то најбоље што има у нашој књижевности. Али веруј ми, ништа ме више не радује.

1916.

(брату)

Идем у војску, не могу овде више да издржим. Бољујем и осећам да је неправда да видим све идиоте по Паризу, Лондону, Женеви, „хра-бре“ синове Србије, који су тамо да подупиру жене. Мене не пуштају да идем да учим. Идем за Солун. Сиромаш Емил Верхарен, изгубисмо га пре три дана. Јеси ли познавао М. Антулу? Погинуо је на фронту.

1916.

Рим, уторак 9. октобар 1916.

Драги мој Раде,
Сутра ћу, ако Бог да здравља, из Рима на Крф, где ћу, надам се, бити у суботу у подне.

Видео сам дивних, величанствених лепота у овом вечном граду. Остварене су толике давнашње жеље да видим оригинална дела слав-них великана, да видим њихове дивне слике и статуе, да видим и чујем дела вечне лепоте.

Видео са три света овде, како један поред другог певају исту велику химну Господу, видео сам древну антику и њену још ничим не-надмашену лепоту, видео сам чаробне, мистичне манифестације душе средњег века, видео сам модерни дух, чуо реч данашњице.

И веруј ми, царство лепоте, царство уметности кроз векове истим звуком слави бескрајну величину, кроз векове говори истим језиком. Акценат је друкчији, али језик је исти.

Када будем дошао на Крф, писаћу ти много. Сада сам у облацима, сав понесен величином и једва чекам мир, да опијен новом снагом ра-дим и стварам дело које хоћу.

Видео сам себе ведрог и препорођеног на обалама Женевског језера, провео сам у Ници лепе часове пуне среће, осетио у Риму дах величине и сада идем у мирни и сањиви Крф да радим.

Волео бих када би сви који волим били око мене, али, на жалост, бићу сам и то ми је тешко, врло тешко. Али ти знаш да ја не знам за умор и за очајања. „Веруј и вера твоја спашће те“.

Веруј. Доћи ће дан сунца. Воли те твој Миле.

Шта је са фотографијама? Пошаљи ми две на Крф, а једну Радмили. Од ње ћеш добити неке фотографије, што је она сликала мене, а ја њу, разуме се, туђим апаратом.

Пошаљу ти с Крфа и нешто новаца.

Миле

напомене: Радивоје (Раде) Бојић, књижевник и бивши дипломата, брат Милутина Бојића. Радмила — Бојићева вереница

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Миодраг Ристић, члан Народног позоришта у Београду, ступио је као редов у стални кадар пре две године и као такав остао све до скоро, кад је оглашен за привремено неспособног. Пре месец дана упућен је као болестан у енглеску болницу У Корецу, где се и сада налази. Како је болестан а нема никаквих прихода, и како му је материјално стање бедно, јер је остао без пет пара, част ми је умолити вас, господине мини-стре, да овом савесном просветном раднику учините извесну помоћ.

27. јуна 1916. г. Крф
Учитив Милутин Бојић

НЕРЕЧЕНЕ МИСЛИ

Боже отаца наших, Господе деце моје,
Што си ме оставио и у прах све ми сруши?
Звоници моји мртве место часова броје,
И пред олтаром твојим моја се јетра пуши.

Градови моји леже ко развалине старе,
Житнице моје пустош, а дворце сумор
краси,
Целати друмом блатним спаљују и крстаре,
У затвреном куту свети се пламен гаси.
Боже отаца наших, видиш ли моје кћери?
Најслађе то је воће и цвет за гозбе гнусне.
Ако сам грешан, њином чедношћу грех не
пери;
Већ окужи им недра, већ разгубај им усне,

Унакази их, Творче, да њина тела млечна
За вино мог крвника не буду бистра купа.
Авети нека буду и чудовишта речна,
На један кикот њихов, да враг мој косе чупа.

Невиној деци не дај, да очај крв им мори,
Утробу мајке своје и дан свој да прокуну.
Милошћу снова ноћних тешики им дан
одмори.
Не дај, да на крв оца, на кости браће, пљуну.

Не дај, да остарина сина се свог одриче,
Веру у пород згази, уздање да погребе!
Човек је за ме мртав, демон ме к себи виче;
Дај ми, сред бола мога, да верујем у Тебе!

1916.

НЕОЧЕКИВАНИ

Слатких уста беле одалиске,
Поиграјте врх мека броката,
Нек се распну од смарагда ниске...
Ко удара звекиром на врата?

Медовине дај, слуго, и вина!
Песме, цуре! Бисер вам је плата,
Хоћу гитар и звук мандолина...
Ко удара звекиром на врата?

Криши окна! Кроз прах ноћног вела
Дај ми цвасти мирте и граната:
Опија ме мирис младих тела...
Ко удара звекиром на врата?

На пут нећу! Не лупајте, страже!
А до смрти још је много сата,
Да ме мртви на пијаци траже!...
Ко удара звекиром на врата?

Ако робље мучи гвожђе брава,
Знаш пресуду. Не тражи Пилата!

-Господару, Лазар васкрсава:
Лазар бије звекиром на врата.

1917.

Госпођа Олга

ДРАМСКИ КОНФЛИКТ ПО МИЛУТИНУ БОЈИЋУ

Оливера Марковић у улози госпође Олге

Сцене из представе „Госпођа Олга“

Бојић са вереницом Радмилом Тодоровић, Ница, 1916. године

Класична тема грађанске драме огледа се у кризи породице. Та криза је обично материјална, као последица социјалног положаја грађана у друштву. Како примећује Јован Христић: „Грађанска драма оног времена – да узмемо само један пример – није могла без новчане афере у коју се њени јунаци наћу уплетени...“

Бојић се није доследно послужио драмском конструкцијом „вечног троугла“ грађанске драме с краја XIX и почетка XX века, која подразумева релацију: новац-љубав-смрт. Бојић је драму *Госпођа Олга* назвао комедијом, иако би се она пре могла дефинисати као трагикомедија једне парадоксалне ситуације. У драми *Госпођа Олга* изостаје елемент убиства једног од јунака, присутни су само елементи љубав (мржња) и новац.

Драма Милутина Бојића *Госпођа Олга* приказује породицу адвоката Новаковића у кризи односа новчане зависности према госпођи Олги. Као типично грађанско занимање, ликови очева породице су адвокати (примери код Ибзена, Нушића, и у драми *Госпођа Олга*). У односу на Нушићеву грађанску драму *Тако је морало бити*, са почетка XX века, која у основи има новчану кризу која изазива кризу породице, код Бојића се новчани драмски мотив може посматрати као подстицај или покриће за прељубу, што Бојићеву драму више приближава француским натуралистичким комадима а удаљава је од социјалних тенденција. Ванбрачне везе, новац и проблем очинства карактеристике су комада Анрија Бернстена, а таквих елемената се дотакао и Бојић у спорном очинству кћери госпође Олге.

СИСТЕМ ЛИКОВА

Драмски жанр изражава идеје посредством лица, која се дефинишу сфером радње кроз коју делају. У драми *Госпођа Олга* потенцијално је присутно 6 + 2 драмска лица. Шесторо актера делују у драмском збивању, док два преостала лика (ћерка адвоката Новаковића – Рушка, супруг госпође Олге – господин Ристић) постоје изван граница радње. Оквир жанра грађанске драме концентрише збивање на једну дату грађанску породицу, у чијих су неколико тренутака живота укључени и драмски гледаоци. Милутин Бојић расподелу драмских ликова у оквиру породице Новаковић врши конструкцијом 2 + 2, која се разлаже на конструкцију 2 + 1 + 1, уз улогу слуге (слушкиња Марија), која одређује статус грађанске класе.

Деца брачног пара Новаковић на неко време су удаљена из породичног живота својим студијама у иностранству, једном типичном ситуацијом за српску омладину оног доба. Лик ћерке Рушке не егзистира у драмском збивању. Њено присуство (одсуство) наговештава се једино путем писма које она шаље родитељима, а које је Милутин Бојић искористио као свеprisутни мотив, који врши додатни притисак на драмски конфликт. То да је Новаковићима потребан новац, којим се задужују да би школовали децу, јесте присутни мотив који опстанак једне породице доводи у питање. Рушкино писмо (у коме тражи да јој се пошаље новац) долази у тренутку дилеме њеног брата Гидре, у чијим је рукама дилема опстанка читаве породице. Активна функцију дејствујућег драмског лика поверена је Гидри.

Након дванаест година студија права, Гидра се враћа у Београд као несвршени студент, који са двадесет шест година решава да напусти студије. Његов повратак и напуштање једне тежње одређује његов лик на пољу недоследног карактера. Милутин Бојић кроз његов лик описује оног јунака који може бити „неко од нас“. Човек слабе воље, пред којим је пут у напред, изабрао је повратак.

Милутин Бојић кодира Гидрин лик специфичном филозофијом живота. Постављен пред дилему између два могућа пута: постати човек или продати човека (своју слободу), Гидра ће изабрати пут слабих егзистенција. Његовим повратком, дакле, започиње драмско збивање: он постаје

дејствујућа сила која мења дотадашњу лажну породичну равнотежу коју је одржавао његов отац (господин Новаковић) између законите жене и љубавнице.

Ликови који не припадају породици Новаковић, доживљавају се као стране силе које угрожавају јединство унутар породице. На тој другој страни Милутин Бојић поставља другу породицу, која функционише као систем независних чинилаца 1 + 1 + 1, а чији су дејствујући ликови госпођа Олга и њена кћи Вука. Супруг госпође Олге (господин Ристић) постоји само као поменути лик у функцији логичног финансијског оправдања за распусни живот госпође Олге.

Лик Вуке у драматуршкој структури представља средишњу тачку конфликта. Она представља средство којим госпођа Олга продужава своју младост. Реализација њеног брака са Гидром доводи у питање опстанак породице Новаковић.

ДРАМСКИ КОНФЛИКТ

Суштина драмског жанра огледа се у приказивању конфликта (сукоба). Према семиолошко-театролошким испитивањима, Ан Иберсфелд дефинише драмски конфликт синтаксичким поступком, свођењем на једну базичну реченицу сумиране фабуле. У сваком драмском тексту постоји одређени драмски субјект који жели одређени објекат. Драмски конфликт настаје као сукоб тежњи више различитих субјеката који желе исти објекат. Конфликт јесте радња која наилази на отпор (против радње).

У *Госпођи Олги*, Милутин Бојић драмски конфликт не конструише на принципима драматуршке симетрије, где би се драмски чвор налазио у једном објекту тежње на приближно једнакој удаљености од субјеката. Драмски конфликт је измештен из средишта у једну „над позицију“ субјекта диктатора који жели два различита објекта. Оваква асиметрична драмска конструкција, повезивање драмског чвора остварује кроз систем зависних људских егзистенција међусобно повезаних мотивима интереса.

Позиција супериорног субјекта припада госпођи Олги. Она је лик који започиње ланац узрочности на који се надовезује фабуларни ток драмског збивања. Њен улазак у брачни живот адвоката Новаковића је први доказ њене супериорности у односу на Новаковићеву закониту жену. Повлашћени положај госпође Олге омогућен је њеним браком са богатим старијим господином Ристићем – који јој је донео довољну финансијску подршку, па чак и могућност да издржава породицу свога љубавника (односно двојицу својих љубавника из исте породице), чиме стиче право на њихову послушност. Новац којим она купује своје љубавнике оцртава пут који без препрека води до објеката њених жеља.

Базична реченица драмског конфликта исказана је кроз ситуацију драмске условности коју диктира супериоран субјекат. Госпођа Олга је желела да свог старог љубавника замени новим (да оца замени његовим сином). Новом жељом госпође Олге, адвокат Новаковић мења функционално стање свога лика и из позиције љубавника постаје бивши љубавник. Мотив замењеног љубавника у адвокату Новаковићу изазива базични драмски конфликт појачан околностима конфликтне ситуације.

Адвокат Новаковић је двадесет година пре почетка драмског збивања поставио себе у ситуацију потчињеног објекта госпође Олге. Њихова љубавна веза почела је када је адвокат имао тридесет, а госпођа Олга двадесет година. Потенцијалне функције његовог лика да буде отац и муж свесно су потчињене функцији љубавника. Једина тежња његовог лика била је што дуже трајање таквог стања. У односу зависности према богатој љубавници, адвокат је пронашао стање своје егзистенцијалне равнотеже. Лишавајући адвоката лик те једине функције, он би био поништен као човек, што му се након двадесет година и догодило. Она је школовала његову децу, док је

адвокат запоставио своју каријеру и своју егзистенцију свео на функцију плаћеног љубавника, потчинивши томе опстанак своје породице. Двадесет година он води једну једину парницу, што је заправо маска за љубавну везу са госпођом Олгом, које током година постаје свесна цела породица, и којом је цела породица Новаковић, увучена у однос зависности. Новчани дуг од педесет хиљада динара и кућа у којој станује породица Новаковић представљају меру условности којом располаже госпођа Олга.

Лик адвоката Новаковића је на самом почетку сукобљен са једним основним егзистенцијалним проблемом човека, а то је пролазност времена. Драмски заплет почиње у тренутку када адвокат губи своју функцију у животу госпођа Олге, онда када има већ педесет година. Број његових година и замена његове позиције новим, млађим љубавником, директно потенцира сукоб адвоката са сопственом пролазношћу и старошћу. Млађи љубавник је, уз то, његов син, што отвара нову линију конфликта на релацији између оца и сина. Конфликт адвоката Новаковића са госпођом Олгом преноси се на његов конфликт са сином Гидром, са којим на тај начин постаје супарник. Драмски конфликт тако добија супротно усмерење тежњи од објекта према субјекту. Госпођа Олга сада постаје објекат чију наклоност желе адвокат Новаковић и његов син Гидра.

У акторијалном плану, лик Гидре има функцију супарника, некога ко ће угрозити дотадашњу позицију адвоката Новаковића. Гидра сам признаје да је свестан да госпођа Олгу дели са својим оцем, али му то не смета. Та виша сила времена и младости наклоњена је њему, а тиме и краћи пут до објекта који жели. Конфликт на релацији сина према оцу практично не постоји, јер ће Гидра свакако изаћи из тог супарничког дво-угла као победник. Заузимањем очеве позиције, Гидра долази у сукоб са жељама своје мајке. Док је мајка у њему гледала будућег дипломираног правника, Гидра се у животу тражио, а његово трагање svelo се на избор ускраћивања сопствене слободе по узору на оца. Конфликт се дешава и у самој његовој личности разапетој између мајчиних жеља и очевог примера. Гидрин нестанак може се тумачити као одјек мајчиног позива на бежање из те зависне позиције, али његов повратак опет затвара тај круг зависности: Гидра схвата да он није неко ко ће поправљати свет.

ГИДРА: Нисам. Управо јесам. Пошао сам. Пошао друмом. И одједном сам се нашао сам. У мени је била жеља да се ослободим свега, да побегнем, да оставим чак и тебе. Хтео сам да се препородим. Као да то бива за један тренутак Хтео сам бити добар, добар син, добар члан друштва... Веруј ми, онда сам видео да нисам тако рђав као што ти мислиш.

Жеља да живи срећно, лагодним животом са туђим новцем као и до сада, вратила је Гидру госпођа Олги. Он је свестан њене везе са његовим оцем, и њеног плана да ће његов брак са њеном ћерком Вуком представљати само маску за њене скривене жеље. Гидра отворено говори о својој решености да се прода за велики новац.

Повређена мушкост и лишаваће финансијске подршке нису једина места повређивања адвоката Новаковића. Он је волео госпођу Олгу. Њихова веза из интереса током година је прерасла у његову зависничку љубав према њој. Из разговора са својом женом (на крају првог чина), чини се да адвокат своју грешну везу са госпођом Олгом оправдава из љубави.

АДВОКАТ: Ја те нисам хтео варати. Ја сам имао најлепше снове о теби онда кад сам те узео.

НОВАКОВИЋКА: Јер ми смо се узели из љубави.

АДВОКАТ: Био сам сентименталан, и као заљубљен човек ја сам у теби видео више но што си ти имала. Можда си ти чак била и сувише фина душа за мене.

НОВАКОВИЋКА: И подсмевање.

АДВОКАТ: То је истина, а не подсмевање. Ја сам био груб, али — чулан. Ти си била нежна. Ми нисмо људи исте крви. Шта ћеш.

Нисам нашао у теби жену, но друга, пријатеља...

НОВАКОВИЋКА: И то ти је било мало?

АДВОКАТ: Можда је то моје проклетство.

Признајем.

НОВАКОВИЋКА: И док сам те ја волела...

Госпођа Олга је свесна његове љубави и користи то као додатни разлог да га потчини. Однос госпођа Олге и адвоката Новаковића не повезују само новац и „иста крв“. Говорећи о крви у једној реплици у трећем чину, адвокат Новаковић ће дотакнути проблем који их повезује као родитеље једног детета.

АДВОКАТ: Ја не дам то. Ножем ћу вас раздвојити...

Ја не смем гледати тај бескрајни низ блуда... Ја... ја гледам како читаве генерације пропадају у мојој кући. Ох! Шта хоћеш? Можда ћеш хтећи и мужа моје кћери и...? Докле? А твоја кћи, твоја кћи, у којој има више твоје погане крви но моје... О!

Ћерка госпођа Олге није њено дете из законитог брака. Адвокат Новаковић помиње „део своје крви“, тако да Вука може бити Новаковићева ћерка, јер у драми нема података да постоји нека друга веза госпођа Олге са неким другим мушкарцем. Базични драмски конфликт тиме добија једну већу размеру у сукобу са законима природе. Веза Гидре и Вуке била би подржавање родоскрвнућа. Та чињеница у самој драми остаје недовољно осветљена, јер нико над њом (осим госпође Новаковић) не реагује сабласно. Оправдање за такво реаговање, иако Вука јесте Гидрина полусестра, налази се у Бојићевој тези о деградирању грађанског брака, по којој брак заправо јесте слобода.

ГИДРА: Замислите шта добијате! Ваша кћи мужа, али преведено на наш језик: слободу, ви, боже мој, па ваљда и ви нешто добијате.

Браком између Гидре и Вуке успостављено стање би се само продужило, без изласка из оквира те две породице. Такав план, односно „програм за овај концепт“ госпођа Олга је „направила још пре двадесет година“.

Конфликт у преегзистенцији драмских ликова могао се одвијати на релацији преварена жена и љубавница. Госпођа Новаковић логичну реакцију „жене која се свети“ никада није предузимала. У једној реплици госпођа Новаковић ће изјавити да јој је долазило да их обоје убије, али њена тиха природа то никада не би учинила. У њој самој ипак постоји потиснути конфликт према госпођи Олги. Она је волела свога мужа. Госпођа Новаковић је неко ко ћути двадесет година, свесна да од љубави свога мужа добија само „трошице што падну са стола госпође Олге“.

У систему драмских ликова госпођа Новаковић је једини лик који жели да се стање у коме живи промени, док адвокат Новаковић и Гидра желе да живе по старом. Она своје жеље не реализује у делање, већ спасење очекује од других, што и њу дефинише као зависну егзистенцију (овога пута не од госпођа Олге). Преварена жена и мајка, која једини излаз види у свом сину. Објекат њене тежње је синовљева диплома, којом се нада да ће бити спасена цела породица. Мајка и син имали су супротне тежње и другачије виђење живота. Гидра чија животна филозофија није рад и жртвовање за друге, изневерио је очекивања своје мајке. Брак сина Гидре са ћерком госпођа Олге, за госпођу Новаковић представља највећи пораз јер се она тако никада не би ослободила сталног присуства госпођа Олге. Жена која јој је преотела мужа сада ће јој преотети и сина.

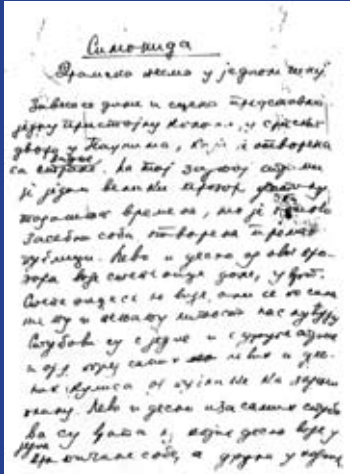
Прво извођење драме *Госпођа Олга* догодило се шездесет пет година по свом настанку (1914). Премијеру је доживела тек 1979. године, 20. фебруара, на великој сцени Народног позоришта у Београду, у режији Виде Огњеновић.

Након ове прве поставке, *Госпођа Олга* није имала својих даљих извођења.

Марија Илић

Милутин Бојић на премијери „Краљеве јесени“ 1913. године

Прва страница Бојићевог рукописа Симонида

Народно позориште у Београду 1899. године

ДРАМСКО СТВАРАЛАШТВО МИЛУТИНА БОЈИЋА

Књижевна судбина прерано преминулог писца Милутина Бојића неумитно се прожимала са трагичном судбином народа коме овај књижевник рођењем припада. Милутин Бојић (1892, Београд – 1917, Солун), за само десет година сопственог уметничког стваралаштва поред поезије за собом је оставио пет драма и бројне чланке о позоришној уметности. За живота Милутин Бојић је доживео да му се само једна драма *Краљева јесен* изведе на сцени Београдског народног позоришта. Поменута драма по старом календару први пут је изведена 10. октобра 1913. године, а на сцену је поставио Милутин Чекић. Убрзо немила ратна збивања приморавају Милутина Бојића да са породицом оде прво у Ниш, да би се 1915. године овај стваралац нежног здравља повлачио са српском војском преко Албаније носећи са собом недовршени рукопис драме *Урошева женидба*. Бојић је написао драме: Трилогију *Деспотова круна* (*Пакао*, *Слепи деспот* и *Дванаести час*), *Ланци*, *Краљева јесен*, *Госпођа Олга* и *Урошева женидба*. *Деспотова круна* припада категорији (жанру) историјских драма писаних у стиховима. Бојић је њу започео да пише у петнаестој години и завршио 1909. Рукопис овог Бојићевог драмског првенца прочитао је тадашњи драматург Београдског народног позоришта Ристо Ј. Одавић. Одужевљен делом Одавић је обећао Бојићу да ће се *Деспотова круна* играти на сцени Народног позоришта. Нажалост, Одавићево обећање до данас није испуњено.

Позоришне делатнике млађе генерације не би требала да чуди чињеница што је Бојић сопствено драмско стваралаштво започео писањем стихованих историјских драма. Наиме, у српској драмској књижевности историјска драма највећи врхунац достигла је у романтичарским остварењима Ђуре Јакшића и Лазе Костића. Само за разлику од поменутих претходника, главно обележје Бојићевог драмског израза представља трохејски дванаестерац, који је знатно допринео драмској функционалности између ликова. Убрзо, Бојић мења драмски исказ: реалистичка драма *Ланци* говори о рађању и успону грађанске класе у Србији. Међутим, поменута драма у којој Бојић исказује огорченост према људима окованим ланцима малограђанских и патријархалних предрасуда, није примљена на конкурс Народног позоришта у Београду, са образложењем да поступци појединих ликова немају преко потребну драмску мотивацију, као и да је сам текст исувише лиричан. Шире културно јавно мњење са овом Бојићевом драмом, упознато се тек преко телевизијске екранизације. ТВ драма *Ланци* први пут је емитована 6. августа 1979. године, а режирао ју је Стево Жигон.

Том приликом значајне роле остварили су Марко Тодоровић, Жарко Радић, Јелена Жигон, Мерима Исаковић и Јадранка Селец. *Краљева јесен* једина драма чијој је премијери у Народном позоришту присуствовао и сам писац је историјска сага која говори о последњим годинама владавине краља Милутина. Драма представља песничку слику једног историјског тренутка који није претерано занимљив по сопственом историјском значају, колико је узбудљив и привлачан

по карактеру и смислу за најчовечније у људској бити. Друга поставка *Краљева јесен* играна је на малој сцени Народног позоришта у Београду 27. фебруара 1956. Поменути драму режирао је чувени позоришни глумац и редитељ Радомир Раша Плаовић. Херојску комедију у четири чина како ју је жанровски одредио Јован Христић, Бојић је написао у периоду 1914. до 1916. године. Драма је први пут објављена 1921. у *Српском књижевном гласнику*. Прво извођење *Урошева женидба* на сцени Народног позоришта збило се 11. децембра 1923. Ову херојску комедију на „даске које живот значе“ поставио је Михаило Исаиловић. Тридесет и две године доцније, тачније 20. октобра 1955. године *Урошеву женидбу* поново на сцену београдског Народног позоришта поставља Радомир Раша Плаовић. Занимљива је чињеница да је Раша Плаовић у *Урошевој женидби* 1923. играо малу ролу опата Мануела. Плаовићеви савременици истичу да му та мала улога није пружила надахнуће, зато што је себе видео у улози Краља Уроша (Нејаког Уроша, сина цара Душана) за кога је својим изгледом био прикладнији. Тридесет и две године касније Плаовић је себи доделио улогу Цара Душана, док је његовог сина Краља Уроша тумачио Драгослав Оцокољић.

Представа је била успешна и због чињенице да се – као што је истакао позоришни критичар недељника НИН Бора Глишић у редитељском поступку Раша Плаовић није заносио ефектним мизансценским ватрометима, нити мењањем Бојићевог ритма. Глишић није скривао одушевљење овом представом, што показује следећа реченица: „У овом поступку два велика мајстора речи – Бојић и Плаовић – сјединили су се у најприснијем афинитету и (најзад) са сцене смо поново чули праву музику свога језика, која се разливала као сребро“. Текст о драмском стваралаштву Милутина Бојића био би непотпун, када ширијом јавности не би поменули најпознатију Бојићеву драму *Госпођа Олга*. Бојић је био доследан наизменичном стварању историјских драма у стиховима и савремених друштвених драма у прози. *Госпођа Олга* доживела је премијеру 1979. године, у режији Виде Огњеновић. Драма је писана у најбољој традицији француске драмске школе. Она оживљава дух салонског грађанског друштва, и притом немилосредно осликава трулеж тзв. „богатог бољег света“. Са овом драмом Бојић је, додуше, само у назнакама – први у српској драматургији проговорио о инцесту. Вратимо се представи Виде Огњеновић: незаситу и бескрупулозну госпођу Олгу којој брачни живот представља покриће за раскалашне сексуалне односе тумачила је Оливера Марковић. Мужа који не може да се истргне из канци своје љубавнице (Олге) играо је Васа Пантелић, док је његовог сина, младог циничног бекрију свесног сопствене ништавности глумио Предраг Мики Манојловић.

Душан Цицвара

НАПОМЕНА: у тексту су коришћени подаци из монографије ДРАМЕ МИЛУТИНА БОЈИЋА НА СРПСКИМ СЦЕНАМА (поводом стогодишњице песничког рођења, аутор изложбе и каталога Олга Марковић, виши кустос). Монографију је 1992. године објавио Музеј Позоришне уметности Србије.

НА ВИДОВДАН 1917, НА ПОЛАСКУ ЗА СРБИЈУ, 150 СРПСКИХ ДОБРОВОЉАЦА, СА ОСТАЛИМ НАРОДОМ. ИНДИАНАПОЛИС, ИНДИАНА, АМЕРИКА Ф-IV-12
Инв. бр. 1991
Откупљена 21. октобра 1983. од Драгољуба Карића

НА ВИДОВДАН 1917, НА ПОЛАСКУ ЗА СРБИЈУ, 150 СРПСКИХ ДОБРОВОЉАЦА, СА ОСТАЛИМ НАРОДОМ.
ИНДИАНАПОЛИС, ИНДИАНА, АМЕРИКА

Визија и упорност су кључ успеха

У целој Европи се много улаже у културу и њене институције, а самим тим и у библиотеке, које су схваћене као образовно-културне установе од немерљивог националног значаја.

Ваша радна биографија изузетно је богата: од рада у писаним и електронским медијима, до вођења и организовања програма у Библиотеци града Београда, преко уређивања Новина Београдског читалишта... Колико су Вам ова искуства помогла да данас успешно водите једну библиотеку? Како излазите на крај са менаџерским делом посла?

Најбољи менаџери библиотека у Европи, а већину лично познајем, имају сличне биографије. Долазе из различитих области и радили су на разноликим пословима, али сви имају везе са културом и писаном речи, јер је и европска култура настала у култури књиге и без обзира на све промене књига ће остати у њеном темељу. Са друге стране, готово да не постоји професија на коју у тој мери утичу брзе технолошке промене у савременом свету као што је то библиотекарство. Због тога те промене морају да се прате да се њима прилагођава и да се на неки начин и предвиђају. Потребно је много знања, познавање информационих технологија пре свега, управљања и то и људима и финансијама, прописа у области ауторских права, до визије како треба да изгледа библиотека будућности, познавања језика да се комуницира са колегама у иностранству, прате они најбољи, једном речју, непрекидно учење. Моје претходно искуство научило ме је пре свега да радим сама и да се не ослањам много на друге, да радим брзо и реагујем у контексту ситуације, да будем свесна одговорности за учињено. Такође ме је довело у контакт са много људи и неки од њих су данас у кругу мојих спољних сарадника.

Активно објављујете текстове у домаћој и иностраној периодици о књизи, читању, библиотекарству, као и стручне радове. Учествовали сте на бројним стручним скуповима, семинарима и међународним конференцијама. Колико је важно да библиотекарски улажу у своје образовање? Како да дођу до потребних информација и савета за унапређење свог посла?

Већ сам поменула да је библиотекарство професија која се највише мења. Тако да је тзв. доживотно образовање аксиом. Многе земље имају минимални број радних дана годишње који су прописани за образовање и ми идемо у том правцу и постоје начини за све заинтересоване да се информишу о семинарима и конференцијама. Све зависи од личног интересовања и труда, али мислим да је наша професионална заједница тренутно врло активна. Ја сам се такође трудила да све новости прослеђујем и да многе и шаљем на радионице у иностранство. Учествујем на конференцијама већ више од 10 година, паралелно са тим објављујем стручне радове. Имам звање библиотекара саветника што је највиши ниво у нашем библиотекарству и вероватно сам једини директор који то има у Србији, мене та област заиста интересује. Сада сам већ у прилици и да утичем на неке токове глобално и да се сретнем са утицајним људима који и нашој земљи могу нешто да допринесу.

Члан сте Управног одбора Друштва библиотекара Србије, Друштва за односе с јавношћу Србије, Српско-америчког центра, директор сте Библиотеке, члан сте стручног тима Завода за стандардизацију (ИСО) у области информација и документаристике... Како успевате да ускладите све обавезе? Шта Вам је приоритет у Вашим ангажманима?

У основи свих мојих ангажмана је жеља да Србија постане модерна и развијена земља и уверење да до тога неће доћи декретом ни уласком у неку унију. Ствари морамо да мењамо сами, свакодневно, тако да се врло често нађем у позицији да нешто покренем, појачавам, поправљам, учествујем, мењам... Сви послови су сродни и везани су за културу, информације, односе са јавношћу и политику, било ону професионалну било глобалну. Моја омиљена максима је да броду који не зна куда плови ни један ветар није довољно повољан, и у вези са њом, трудим се да путнике убедим да је важно да знамо шта хоћемо и куда идемо али и да морамо да знамо куда иду они око нас, какав је свет заиста, а не на нивоу манифестације. Та суштина мислим да нам је измакла и да врло често идемо уназад уместо унапред. Да би се све постигло, дан мора детаљно да се планира, и да се свакако много ради. Са друге стране, ширина круга људи са којима радите, који вас познају из посла и заједничког напора, чини да на сваки од послова можете да утичете са више снаге и да фронт ваших интересовања буде веома јак. Око сваке идеје могу да окупим један број угледних људи који ме и саветују и помажу. Такође пратим шта раде, пишу, о чему говоре и шта мисле људи које поштујем или којима се дивим. Пуно разговарам са пријатељима, саветујем се и сваког дана на неки начин по мало ревидирам своје ставове. Тако се градим изнутра.

Били сте национални координатор за пројекте Европске комисије у области примене нових технологија у култури PULMAN XT www.pulmanweb.org и CALIMERA www.calimera.org. Често путujete на међународне семинаре и конференције. Шта се код нас може учинити како би се наша културна баштина дигитализовала и како бисмо се приближили европским и светским стандардима на пољу културе?

Влада једно чврсто уверење да Европа мора да сачува своје културно наслеђе, да она губи корак пред савременим претраживачима као што је рецимо Google. Тако се као основни стратешки правац указало стварање европске библиотеке, једног заједничког портала за приступ комплетном културном наслеђу Европе, на чему се ради у многим пројектима, а у једном од њих, TEL (The European Library), учествује и наша национална библиотека. Иде се у том правцу да се наслеђе било које врсте дигитализује и на тај начин сачува. Оно што је кључно и где је нужно људско учешће, јесте избор садржаја. То је оно што стоји на свакој држави. Делимично ће морати да се решава и локално, јер сваки град има у својој културној историји нешто што можда и није од националног значаја, али је важно за ту средину и они ће то представљати на својим сајтовима,

док постоји и оно што је а priori битно за нацију у целини, попут фондова Народног музеја, фондова Народне библиотеке, историјских архива, фонда Кинотеке и сл. Паневропски пројекат Calimera у којем је учествовало 36 партнера је био стратешке природе, јер је превасходно снимао положај библиотека, музеја и архива у свакој појединачној земљи. По први пут се говорило о професионалној сличности која постоји између ових установа, јер оне чувају оно што се зове културно наслеђе, а његово очување је један од апсолутних приоритета Европске уније. Читава идеја Калимера и осталих сличних пројеката је потпуно доступна култура. Иде се у правцу културног садржаја упакованог тако да он просто мами и зове, а савремена технологија може да омогући култури да буде видљива. Стручњаци су у оквиру пројекта направили Калимера смернице у којима се представљају најбитнији аспекти дигитализације културног садржаја. Тај обиман документ, изузетно значајан за нашу професионалну заједницу (јер сваки њен члан може да види све што га занима у области примена савремених технологија), доступан је на српском језику на сајту библиотеке „Милутин Бојић“, НБС-а и другде. Када је о нашој земљи реч, иако богата културним наслеђем, она ни из далека није почела да размишља о томе на адекватан начин, па није ни формирала стратегију за дигитализацију културног наслеђа. Све што ми сада имамо јесте оно што је у нашим установама, па оне покушавају да нађу средства, праве неке договоре. Треба ло би да снимимо многе ствари, да имамо неки портал који представља једна врата за улазак у пуно сегмената

наше културе. Нпр. на сајту града Београда могли бисте да погледате важан филм из Кинотеке, или бисте могли да на захтев добијете одређену фотографију, или да преко дигиталне телевизије добијате културне садржаје који вас занимају. Ми имамо добре кадрове и доста добре фондове, проблем је у томе што су они тешко доступни. Мрежа наших јавних библиотека је најјача културна мрежа у Србији, зато што свака општина има своју библиотеку и, на жалост, сада је због финансијских потешкоћа у већини градова библиотека једина културна установа. Библиотеке су тај 'терет' добровољно примиле, иако нису добиле ни довољно средстава ни разумевања ни подршке од локалних средина. Како библиотеке финансирају локалне самоуправе, од свести појединаца који о томе одлучују зависи и њихов изглед и положај. Дакле, постоје и изузетно опремљене, савремене библиотеке, тамо где постоје људи који су свесни њихове важности. На нивоу целе Србије потребни су нам нови простори, савремене технологије, фондови музике и свих врста записа, више законских регулатива око ауторских права и позајмица и др. Рекла бих да овде, што се тиче људи у установама, влада жива професионална размена. Људи су овде образовани, знају шта се дешава у иностранству, али је дигитализација ужасно скупа, а њу неће финансирати нико споља. Средства која ми имамо су апсолутно недовољна и за реконструкцију базичних ствари; нпр. средства из Националног инвестиционог плана су отишла за реконструкцију Народног музеја, део средстава за НБС, јер је приоритет, на жалост, просто физичко поправљање простора. А са друге стране, када је о дигитализацији реч, ми смо земља са малим бројем грађана који имају приступ Интернету, а самим тим не постоје ни канали да се оно што би се урадило дистрибуира. Инфраструктурно, морамо много више да се развијамо да би људи могли то да користе, што је опет државна ствар.

Где је наше библиотекарство у односу на библиотекарство у Европи и које реформе су у овом тренутку, по Вама, приоритетне?

Оно што овде није препознато јесте улога ових институција у образовању — библиотеке, музеји и архиви могу да образују људе да користе нове технологије, што је препознато у Европи. Тамо су се ове установе у потпуности отвориле, што повећава њихову друштвену видљивост. Свој садржај шаљу школама, стварају креативне радионице за децу, приближавају им уметност, многи организују и чување деце, дакле, понашају се све више као образовне установе, а највећу улогу имају јавне библиотеке, јер су оне престале да буду само места за класичну позајмицу књига. Библиотека има једну нову улогу социјалне интеграције људи који су све више сами, а у библиотеци могу да проведу време, да науче да користе Интернет, да га бесплатно користе. Ту су и разне маргиналне групе, потом странци, људи ниског образовања, незапослени, који могу ту да се друже, да читају, да организују радионице. Нпр. Словенија у библиотекама има пултове за запошљавање, јер сматрају да је то место где ће људи радије да поразговарају него на бироу рада. Дакле, нове библиотеке су место за социјалну интеграцију, за културу, за образовање, за размену информација, за културни туризам и сл. Библиотеке своје деловање окрећу свакодневним проблемима. Обишла сам неколико градова у Холандији, у којој се преко 300 милиона евра годишње издваја за јавне библиотеке, и ту библиотеке изгледају као рајска места, што архитектонски, што организационо, што по опремљености. Међу земље са високо развијеним библиотекарством спадају и Финска, потом можда у нешто мањој

Мрежа наших јавних библиотека је најјача културна мрежа у Србији, зато што свака општина има своју библиотеку и, на жалост, сада је због финансијских потешкоћа у већини градова библиотека једина културна установа. Библиотеке су тај 'терет' добровољно примиле, иако нису добиле ни довољно средстава ни разумевања ни подршке од локалних средина. Како библиотеке финансирају локалне самоуправе, од свести појединаца који о томе одлучују зависи и њихов изглед и положај.

мери, Немачка, Британија, Француска, Словенија, док Данци тренутно имају најразвијенији информациони систем — преко само једне веб адресе приступате систему свих јавних библиотека и свим књигама у Данској, можете да наручите књигу преко Интернета и да вам она у року од 24 сата буде донета на захтевану адресу. На том систему је њихово Министарство културе радило скоро 15 година! Дакле, у целој Европи се много улаже у културу и њене институције, а самим тим и у библиотеке, које су схваћене као образовно-културне установе од немерљивог националног значаја.

Када би ситуација, према Вашем мишљењу, могла да се поправи?

Оним темпом и у оној мери у којој се буде развијала наша економија, а она ће се развијати у оној мери у којој улажемо у појединца, грађанина и у школе, у децу. Када се сагледа улагање у образовање, добија се директна корелација. То је базично полазиште и мислим да смо то почели да схватамо.

Говорите два страна језика: енглески и немачки што Вам омогућава несметану сарадњу са ино-партнерима и колегама. Колико се у нашем библиотекарству улаже у образовање кадрова, а колико је појединац у том сегменту препуштен сам себи?

На топ листи приоритета политичких елита култура као што знате заузима врло ниско место, а у култури библиотеке су на зачељу заједно са музејима и архивима... Дакле појединац на том пољу нема много изгледа да буде препознат као битан фактор за друштво-препуштен је сам себи. Једино професионална заједница се труди да колико може помогне у том правцу, али то је са друге стране и суштина демократије, појединац. а то смо и желели и са-

да очекујемо да држава и даље брине о нама. Морамо да бринемо сами. У нашој професији мислим да сви имамо добре шансе уколико нас посао интересује.

Резиме Вашег досадашњег рада на месту директора Библиотеке Милутин Бојић несумњиво је успешан. Повећао се број корисника, програми су богати, отварају се нови огранци, реновирају постојећи... Какви су Ваши планови за наредни период? И уједно, која је Ваша формула за успех у послу?

Када сам пре готово пет година преузела овај посао ситуација је била готово безнадежна. Скоро сви објекти су били малтене руине, нове књиге су набављане у занемарљивом броју, намештај из прошлог века, од опреме је било 3 компјутера, а и они су били уредно сложени на гомили, средства за свакодневне потребе на минималном нивоу, рачуни огромни, библиотека без правних аката... Првих шест месеци мислим да сам једва спавала. Истовремено, нисам имала ни помоћника, ни правника, ни информатичара... Немам их ни данас. Схватила сам да се проблеми решавају тако што се решавају. Један по један. Кренула сам од правне консолидације. Тадашњи управни одбор је стално заседао и радили смо пуном паром. Дугујем захвалност председнику Љубици Ђоровић, Милутину Петровићу, Раши Ливади, Милијани Јокић... Све смо направили: од новог статута до свих правилника важних у овој области. Са друге стране, оно због чега и постојимо: корисници. Број сам одмах подигла за 20 процената. Урадили смо ревизију грађе, дакле претрес фонда, први пут након 15 година. Скупштина града је већ била почела са откупом књига у великом броју и имали смо књига и то се одмах осетило; стигли су и часописи и није више било изговора за нерад — направила сам нову поделу послова и нови распоред. И

даље стално мењам и да тако кажем штимујем клавир. Избрала сам модел управљања који је једини био могућ у условима када имате велики број локација и мали број запослених (само 26, од тога само 7 библиотекара). Ја сам преузела да будем осми библиотекар и то онај најстручнији, а сви остали преузимају све послове по потреби и мењају оног другог. Почели смо са санацијама и поправкама и данас имамо, могу то да кажем са поносом, све у оквиру или изнад прописаног стандарда, а знатно смо изнад српског просека: око 20.000 корисника, преко 200.000 позајмица, 560 програма — то су бројеви којима се мало библиотека у Србији може похвалити. Мој план је да идемо даље, да сваки од објеката сада опремимо савременим намештајем, климатизујемо и уведемо свуда Интернет, бар-код систем задужења и раздужења, можда и self-checking (самораздуживање), свуда поставимо телевизор и музику... Поред Овче, коју ћемо сад кренути да градимо, планирам и нови централни објекат на Палилули са око 1000 квадрата где ћемо имати и посебан простор за програме, велику салу, читаоницу... Волела бих да будем у прилици да изградим нешто што сам виђала у Европи — праву савремену библиотеку пред којом застаје дах. То је данас тенденција у свету: зидају се библиотеке, храмови књиге и знања, места за сусрет и колективно памћење, социјалну интеграцију. Моја формула за успех је уколико сам позвана да о томе говорим комбинација поштовање колега и сарадника, свакодневног рада, политика тзв. чистог стола — да ништа што је данас дошло на сто не остане за сутра; сарадња са најбољима, визија и упорност да се она оствари. Али како нико од нас није острво, у том мозаику дугујем захвалност сарадницима, Секретаријату за културу и Граду на подршци.

Виолета Вучетић

Међународна сарадња

Традиционална улога јавне библиотеке је да буде културно средиште локалне заједнице увек отворена за књижевност и писце, али и друге видове уметности, изложбе, музику, етнографију итд. Савремена улога међутим иде и корак даље и данас су јавне библиотеке промотери националне културе у иностранству и мост ка другим културама.

Библиотека Милутин Бојић је на том пољу лидер у Србији, пре свега кад је реч о библиотекарству. Она је једина јавна библиотека члан европског бироа за библиотеке, музеје и архиве **ЕБЛИДА** (www.eblida.org) из Србије. Као члан, библиотека је редовно информисана о свему што се на пољу, пре свега, законске регулативе у везу ауторских права, лиценци, електонских издања дешава у нашем окружењу, свим савременим тенденцијама, препорукама, састанцима, искуствима и конференцијама. У септембру се одржава прва заједничка конференција ЕБЛИДЕ и ЕУКЛИДА у Лисабону (Португал) и на њој ће учествовати Јасмина Нинков и Јован Јовановић, стручни сарадник за библиотекарство у Секретаријату за културу Београда.

Други веома важан сегмент је промоција домаће књижевности и библиотека је предлагач за књижевну награду **ИМПАКТ** www.literaryaward@dublincity.il коју додељује град Даблин и која износи око 100 000 евра. Орхан Памук је на пример годину дана пре Нобелове добио Импактову награду. Принцип је следећи, библиотеке главних градова предлагају кандидате односно романе, дело мора у одређеном периоду бити објављено и на енглеском језику. Библиотека је у последњих неколико година предлагала Зорана Живковића, нашег тренутно најпревођенијег писца и била на неки начин претеча у схватању улоге његовог дела које тек сада доживљава праву рецепцију код нас, пре свега кроз две награде *Исидора Секулић* и *Стефан Митров Љубиша* које је недавно добио.

Оно што је обележило рад библиотеке и много изван граница земље је учешће у пројектима **Европске комисије** у области примене нових технологија. (ICT) Ту је она једина установа која је учествовала у овим пројектима, а у питању су пројекти **ПУЛМАН** www.pulmanweb.org и **КАЛИМЕРА** www.calimera.org,

У овим пројектима који су се бавили могућностима примене савремених средстава комуникација и осавремењивања рада јавних библиотека, музеја и архива Јасмина Нинков, директорка је била национални координатор. То је значило сарадњу са свим земљама Европе и посебно преношење тих искустава на националном нивоу кроз серију текстова који је написала до радионица и две велике балканске конференције које је организовала. На њима су учествовали страни

стручњаци, представљена су најновија достигнућа и пројекти, и одржане су и радионице. Конференцијама је присуствовао велики број библиотекара, архивиста и музеолога. То је библиотеку уврстило на европску и светску мапу значајних тачака у савременом библиотекарству и омогућило сталну сарадњу са веома развијеним библиотекама.

Трећи аспект је промоција страних књижевности и то ће ове године бити Норвешка, кроз семинар о дечијој књижевности који је реализован са Креативним центром и представљање награде Астрид Линдгрен у сарадњи са Амбасадом Шведске и Дечјим одељењем Библиотеке града.

Јасмина Нинков већ десетак година активно учествује на конференцијама и радионицама у Европи у области библиотекарства. Говорила је на великим конференцијама, ИФЛИ у Берлину 2004. године на Опен Сет Форуму, у Лисабону на конференцији Пулман пројекта водила радионицу о културној различитости, на конференцијама у Софији, Синаји, Манчестеру, Хагу, Загребу, Љубљани, Салцбургу, Бриселу, Копенхагену... Захваљујући бројним контактима по позиву је написала више приказа и студија о нашим библиотека за Савет Европе, Друштво библиотекара Аустрије... Организовала је студијске боравке у Финској (2005), Словенији (2006), послала више наших библиотекара у Хрватску, Данску, Чешку, Словенију...

Активно је учествовала у поновном активирању Библиотекарског друштва Србије, као његов секретар а сада као члан Управног одбора. У оквиру међународне сарадње Града Београда била домаћин председница библиотечких асоцијација Данске и Холандије, Фину Вестеру и Мариан Корен...

Библиотека је била домаћин бројним посетама библиотекара из других земаља, писцима, истраживачима.

Све активности на пољу међународне сарадње које предузима би-

блиотека и њена директорка Јасмина Нинков имају велику подршку Града Београда и Секретаријата за културу који издваја средства за ове активности.

Библиотека сарађује и са свим културним центрима у Београду, пре свега са Гете Институтом, а ове године је по позиву део пројекта **КАСПАР** (www.bricscommunity.org) који се бави дигитализацијом културне баштине.

Снежана Аранђеловић

Калимера пројекат-радионица у Гете институту

Калимера конференција у Народној библиотеци Србије

Норвешки и српски писци за децу у Библиотеци „Милутин Бојић“

Градска Библиотека Хелсинки-директорка Маја Берндсон са Јасмином Нинков

Библиотека града Београда-Александра Вранеш и Фин Вестер са Јасмином Нинков

Реконструкција мреже Библиотеке Милутин Бојић

Библиотека Милутин Бојић је јавна градска установа коју финансира Скупштина града Београда и једна је од 4 градске библиотеке у главном граду. Поседује 11 локација (огранака) на једној од градских општина, Палилули, која је највећа у Србији, по простору од 4775 ha, а са 170 000 становника и са тзв. мешовитим градско-приградским становништвом и великим бројем насеља. Од 2003. године до данас реконструисано је 5 објеката, изграђена су 3 нова, у сарадњи са

општином и готов је пројекат за изградњу нове библиотеке у Овчи, малом насељу преко Дунава насељеним претежно Румунима. Укупно девет огранака, са улагањима од око 500 000 евра за реконструкције, док је изградњу финансирала општина делом из градских донација а делом својим средствима (око 500 000 евра). Нова библиотека у Овчи ће коштати око 250 000 евра. Сви простори, неки у већој неки у мањој мери потпуно су опремљени новим намештајем.

Реконструкције, санације

1. Огранак, Карабурма, Вишњичка улица, година реконструкције 2003, шири центар града, 100 квадратних метара, два стручна радника, радно време од 8 до 19.00. Број корисника раније 175, а сада 1340, годишњи обрт 20445 и 7500 посета

3. Карабурма 3, Патриса Лумумбе 43, година реконструкције 2006, 105 квадрата, 2006, 2 радника, раније 378 корисника, сада 1400 корисника, 7800 посета и 20 445 позајмица.

4. Централна библиотека, Илије Гарашанина 5, 230 квадрата, година реконструкције 2005, раније 550 корисника, сада 3950, 4 библиотекарка, 8-19.00, 40640 посета, 88000 позајмица

2. Карабурма 2, улица С. Аљендеа, година реконструкције 2004, 110 квадрата, 2 радника, 8-19.00. Број корисника, раније 432, сада 1332, 10000 посета, 22000 позајмица

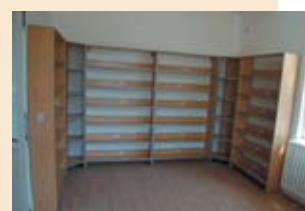

5. Падинска скела, насеље, отварање 2007, 80 квадрата, једна смена, раније 316, сада 1092 корисника

Новоизграђени

1. Крњача, насеље, преко Дунава, изграђена 2005, једна смена, 100 квадрата

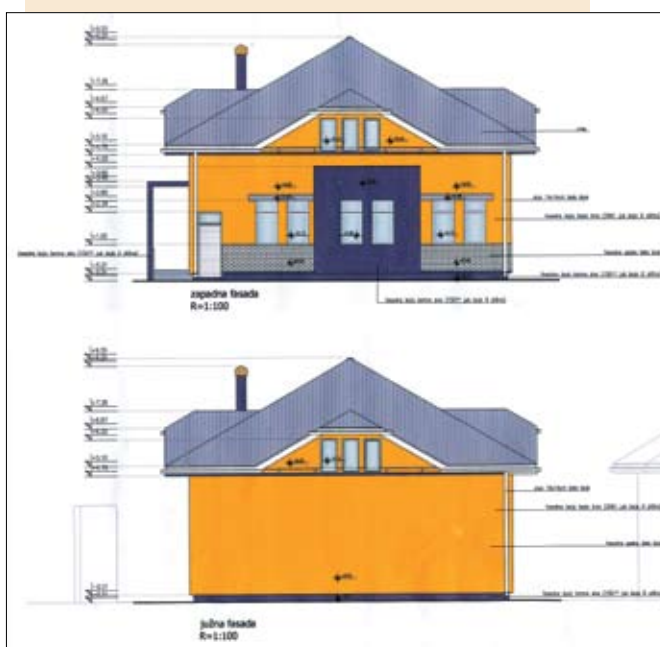
2. Борча, насеље, отварање 2007, једна смена, 150 квадрата

3. Приморска 22, Карабурма, отварање 2007, једна смена, 130 квадрата

Пројектовани

1. Насеље Овча, број становника 2800, готов пројекат, изградња 2007. површина 340 квадрата, пројекат арх. Тамара Милосављевић, процењена вредност радова 250 000 евра.

Укупан број корисника библиотеке је крајем 2002 године био само око 5000 корисника и са свим параметрима, обрт, број нових књига итд, испод стандарда. Активним реновирањем и опремањем простора тај број је растао сваке године, и за 2006. је износио 18000 корисника, 220000 позајмица и 560 организованих културних програма пре свега радионица на више огранака.

Средства је обезбедио Секретаријат за културу Скупштине града Београда директно библиотеци, а део за новозграђене објекте је усмеравао општини Палилула.

Подаци о броју корисника 2003. године када почиње реконструкција мреже су из Записника о стручном надзору над радом библиотеке од стране матичне установе Библиотеке града, април 2003. и из годишњег извештаја за 2006. годину.

Редослед, начин и обим санација и реконструкције је одредила директор Јасмина Нинков.

Процена износа средстава је релативна јер не постоје тачни подаци.

Н.Ђ.

БИБЛИОТЕКА МИЛУТИН БОЈИЋ БЕОГРАД

www.milutinbojic.org.yu
www.biblioteke.org.yu/palilula

Илије Гарашанина бр. 5
тел. 3242-418, 3033-224
факс: 3233-708, 3226-788
Радно време: 08.00-19.00 часова

Маријана Грегоран
Салвадора Аљендеа 18
тел. 2756-988
Радно време: 08.00-19.00 часова

Пера Ћетковић
Пере Ћетковића 12
тел. 784-534
Радно време: 08.00-19.00 часова

Ново насеље
Патриса Лумумбе 43
тел. 771-280
Радно време: 08.00-19.00 часова

Стара Карабурма
Вишњичка 50
тел. 761-244
Радно време: 08.00-19.00 часова

Хаџипоповац
Приморска 22
Радно време: 08.00-19.00 часова

Котеж
Трајка Грковића 5
Радно време: 12.00-19.00 часова

Борча
Косте Манојловића 66

Овча-објект у изградњи

Михаила Еминескуа 78
тел. 731-631

Падинска скела
Тржни центар 66
тел. 8871-879
Радно време: 08.00-19.00 часова

Дунавски венац
Зрењанински пут бр.44
Радно време: 08.00-19.00 часова

Програми Библиотеке „Милутин Бојић“

Библиотека „Милутин Бојић“ припада јавним библиотекама општег типа. Основана је 1957. године. Има око 20.000 корисника, а располаже фондом од око 150.000 библиотечких јединица (белетристика, часописи, стручна и приручна литература као и дечји фонд). У својој мрежи има 11 огранака.

Уокриљу Библиотеке „Милутин Бојић“, у току 2006. године реализовано је 576 културних и образовних манифестација на десет локација библиотеке.

Библиотека *Милутин Бојић* организује: курсеве креативног писања за децу, концерте, креативне радионице, представе, промоције, перформансе, шах клуб, видео школу, литерарну секцију, изложбе књига, изложбе слика, педагошке радионице, предавања, ревије, аукције...

На основу савремених тенденција у библиотечарству полазиште је библиотека као културни центар локалне заједнице, место социјалне интеграције и место за информисање и образовање.

Програми су подељени у више циклуса и имају различита методолошка полазишта. Сви програми су бесплатни.

Циклус класичне музике

Камерни простор библиотеке у центру града обогаћен је од септембра 2005. године новим садржајима. Сваког четвртка у 19 часова у оквиру Циклуса концерата под називом „Гозба“ наступају млади музичари из београдских музичких школа и Академија. Захваљујући разумевању директорке библиотеке госпођи Јасмини Нинков отворен је нови музички простор и пружена шанса младим талентима. Циклус су отвориле флаутисткиње факултета музичке уметности у Београду чланице квартета „Синфонио“ Тијана Цветковић, Соња Крга, Јелена Јаковљевић и Јелена Шпановић. Током две сезоне наступали су ученици скоро свих одсека музичке школе „Јосип Славенски“ и „Војислав Вучковић“ и млади гитариста Филип Чала са пријатељима. Звезде ове камерне сцене су млади ансамбл Центра

за рану музику „Ренесанс“ који у библиотеци наступају сваког месеца и увек их је задовољство слушати. На програму њихових концерата су композиције од најранијих записа до позног барока али и домаћа народна музика. Музички програм „Гозба“ представио је и часопис за рану музику „Ренесанс“ једини те врсте код нас који припремају и уређују чланови и оснивачи ансамбла „Ренесанс“ и Центра за рану музику „Ренесанс“. Куриозитет ових дружења четвртком био је концерт „Флаута увек и свуда“ када је проф. Љубомир Димитријевић причом и интерпретацијама на најразличитијим флаутама од прве, архаичне до најмодерније, металне са клапнама дочарао развој овог инструмента кроз векове. У оквиру програма „Гозба“ представљена су и нека дела посвећена музици као што је „Књига о фрули“ проф. Љубомира Димитријевића, аутобиографија Стравинског, књига о Моцарту, а организована су и предавања о композиторима која је одржао професор Константин Бабић, композитор. Гост „Гозбе“ био је и пијаниста и композитор Душан Трбојевић, који је промовисао цд клавирске музике.

Током наредног периода, наступиће „Трио Симонути“, гошће библиотеке биће чланице фламенко групе „Венго“ а неки термини намењени су младим мултимедијалним уметницима. У плану је и предавање о утицају музике на здравље, а посетиоци ће, као и до сада, моћи да чују и нове таленте из београдских музичких школа и Академија.

Школа креативног писања

Један од програма намењених деци, којој Библиотека „Милутин Бојић“ негује већ, ево, четврту школску годину, јесте „Школа креативног писања“. Реч је о курсу – добро осмишљеној игрици – која децу вешту у писању, али и ону која су само заинтересована, учи неким паметним стварима.

Циљ курса јесте да полазнике, најпре, ослободи у мишљењу, у изражавању, а потом и у писању. Мото ове методолошки осмишљене пустиловине јесте да свако, ко жели, може постати писац. Коришћењем прецизних упутстава, а уз помоћ програмираних листова, иза наоко једноставних појава и догађаја деца откривају богате фабуларне слике које потом сами обрађују и записују. Једини услов који полазници курса морају испунити јесте дато обећање да ће напустити наслеђене шаблоне, да ће пажљиво опажати, интензивно промишљати и бележити оно што се у датом тренутку, сходно потпуно личном избору, учини као право решење. Чињеница да је кроз наставне јединице прошло око седамде-

низовање програма ван библиотеке. Тако је успостављена сарадња са „Друштвом за помоћ ментално недовољно развијеним особама Палилула“ и Библиотеке која се активно укључила у рад са хендикепираном децом. Ово удруживање допринело је побољшању односа деце са хендикепом са осталом децом и пробудило је њихово интересовање за књигу и библиотеку кроз програм радионица под називом *Кључ за тајна врата*. Посебну радост представља то што сами могу да бирају и одлучују коју књигу желе да читају. Библиотека је постала „посебно место“ у коме се осећају пријатно и заштићено.

сет малишана различитих узраста и да му се неки враћају и у гимназијском узрасту довољно говори о занимљивости подухвата и о сврсисходности његовог постојања. Аутор и реализатор пројекта јесте Александра Вићентијевић, дипломирани филолог смера за општу књижевност са теоријом књижевности, начелник Дечјег одељења Библиотеке града Београда и писац.

Кључ за тајна врата

Радионице са децом са посебним потребама

Програм Библиотеке „Милутин Бојић“ као савремене библиотеке подразумева сарадњу са другим институцијама и орга-

Радити са хендикепираном децом представља огромно сазнајно искуство и за водитеље радионице и за полазнике. У том процесу активно учествују и одрасли и деца. Радионице води Љиљана Милошевић, библиотекар.

Т.Ј.

Општина Палилула награђује Јасмину Нинков за допринос култури

Обележен јубилеј и дан Библиотеке

Пет деценија постојања и Дан Библиотеке „Милутин Бојић“, 21. маја, обележени су у Галерији „Прогрес“, у присуству великог броја гостију и пријатеља књиге и ове угледне установе културе на Палилули и Београду, а по својој мисији и ангажману на домаћој и међународној сцени и ван граница наше земље. Присутне званице поздравили су председник општине Палилула,

Данило Башић и директорка библиотеке, Јасмина Нинков. Башић је истакао задовољство што се једна тако успешна библиотека налази на општини Палилула и најавио отварање још две библиотеке.

Општински информатор „Палилула“, Београд, јул 2007, број 40

Статистика за август 2007.

Основне техничке карактеристике

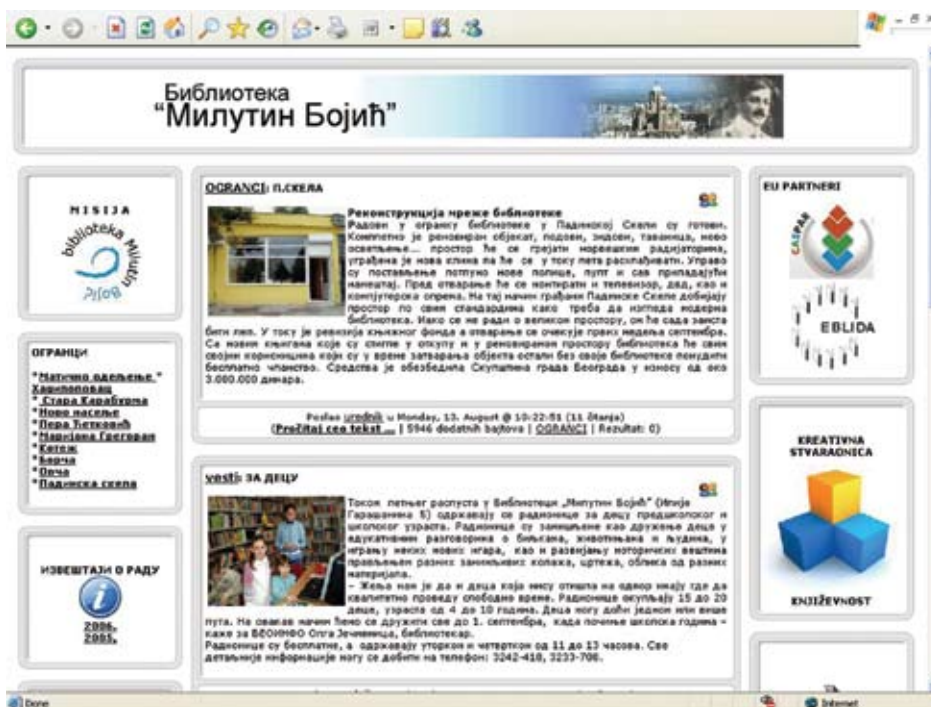
- PHP окружење
- ON-line ажурирање на делу ВЕСТИ – НОВОСТИ, са могућношћу уношења слика.
- Равноправни унос ћириличног и латиничног писма.
- Вишејезичка опција уноса и пласмана текста.
- Стално праћење броја посета са посебним системом статистике посета и праћења ИП адреса.
- Локални претраживач сајта.
- Могућност директног пласмана на 10 изабраних web локација.
- Коришћење свих сервиса које омогућава MYSQL база на серверу.
- Алати за подржавање аутоматизованог библиотечког пословања са е-букингом и корисничким сервисом за чланове.
- Простор за активирање библио базе књига.
- Промоција на посећеним Интернет адресама.
- напредни CGI скриптови и аутоматизована – ауторизација и пријава на претраживаче

Како сајт виде претраживачи

Библиотека "Милутин Бојић"

<META NAME = "COPYRIGHT" CONTENT = "Copyright (c) lic.no. 2333674 Prof.conc L.A. USA & PHP Nuke op.source by Internet Club M. Markovic - BIBLIOTEKA MILUTIN BOJIC-PALILULA"> <META NAME = "KEYWORDS" CONTENT = "MILUTIN BOJIC, Milutin Bojic, Beograd, Library, Biblioteka, Knjiznica, News Library, Library, Edukacion, Kultura, Srpska knjizevnost, Palilula, Borca, Ovca, Krnjaca, Karaburma, Hadzipopovac, Visnjica, Padinska Skela, Kotez, Stara Karaburma, Novo naselje, nagrade, knjiga, knjige, Knjiga, Book, Books, obrazovanje, programi, vesti, riznice, citaoci, pisci, bibliotekari, novosti, nagrade, konkursi, seminari, edukacija, skupovi, savetovanja, treninzi, e book, e-poslovanje, e-biblioteka, baze, misija, poezija, knjizevne nagrade, knjizevni konkursi">

<META NAME = "DESCRIPTION" CONTENT = "BIBLIOTEKA MILUTIN BOJIC - PALILULA - BEOGRAD - SRBIJA">

Адреса - www.milutinbojic.org.yu

Интернет слика библиотеке

Излазак Библиотеке „Милутин Бојић“ на глобалну мрежу везан је за пионирске почетке и настанак библиотечког портала БИБЛИОТЕКЕ НАШЕГ ОКРУЖЕЊА, чији је библиотека један од оснивача. У том часу настала је прва web слика библиотеке,

која је врло брзо због своје статичности била углавном интересантна разгледница. Доласком нове управе 2002. године, јасним дефинисањем циљева и мисије библиотеке регистрован је домен www.milutinbojic.org.yu и приступило се тражењу најбољег решења за активан наступ на глобалној мрежи. Пре израде сајта највећа пажња је посвећена прецизном мапирању делатности и свим креативним потребама рада библиотеке, са пројекцијом развоја у наредних пет година. Сама мапа сајта је прилагођена потребама, структури и организацији библиотеке и њеном реалном месту у систему јавних библиотека. За идејно решење и реализацију ангажовани су у том часу водећи тимови из те области. По достављеним елаборатима, у библиотеци су се определили за спој отвореног – open source – програма у PHP окупљењу и наменски прављених модула и база.

За прву варијанту сајта у 2003-ој години коришћен је (WYSIWYG) едитор којим је омогућена пуна манипулација садржајем текста и положајем слика, док као резултат генерише HTML који се памти у бази.

Данас је то модеран интерактиван Интернет портал са више од 150 страница, са око 16.234 различитих посетилаца на годишњем нивоу (податак за 2006. годину) са око 340.000 погодака (ишчитавања), из више од 30 земаља (од којих 52% долази са мрежних линија, значи углавном из образовних система или затворених кућних кабловских система, 24% са dial-up приступа из наше земље). Ови статистички подаци довољно говоре о улози сајта у пословању једне савремене јавне библиотеке.

Web презентација www.milutinbojic.org.yu у од првог дана изласка на глобалну мрежу – Интернет, имала је обезбеђену сталну промоцију на водећим светским и домаћим претраживачима. То је остварено ангажовањем стручњака из Интернет клуба, који је и

осмислио цео пројекат, месечно одржава и бекпује сајт на серверу, као и директним укључењем у најпознатије библиотечке мреже www.biblioteke.org.yu, www.unesco.org/portal_bib2, <http://www.calimera.org>, www.balkanlibrary.net, www.biblioteke.org....

Резултати тога су врло брзо постали видљиви. Поред велике цитираности вести са сајта на порталима Града Београда www.beograd.org.yu и www.o11.info, локалне заједнице Београдске општине Палилула - www.palilula.org.yu и Мреже српских библиотека www.biblioteke.org.yu, најзначајне вести су преузимане и на интернационалним порталима као нпр. www.calimera.org и www.balkanlibrary.net. Круна је била престижна награда за најбољи сајт српских библиотека и 2004. WEB BIBLIOTEKA 2004.

Садржај сајта представља склоп:

- актуелне вести о догађањима у библиотеци и њеном деловању у окружењу,
- мреже огранака,
- записа и архиве креативних радионица и програма у библиотеци,
- мисије библиотеке, транспарентних извештаја о раду и нормативних аката,
- историјата рада библиотеке,
- посебног сегмента посвећеног лику и стваралаштву Милутина Бојића са фото галеријом,
- интернационалних активности библиотеке,
- интерактивног дела комуникације са члановима библиотеке....

У циљу очувања тренда раста посета и праћења нових услова наступа Интернет сајт је редизајниран у 2006-ој години.

Тренутно су у току припреме за активирање рада библиотечких база што је пројектовано још на самом почетку и до краја године оне ће бити у пуној функцији, јер web сајт лако прихвата све постојеће системе електронског библиотечког пословања BIBLIO, BISIS, VOJAGER, ALEF, чак и COBISS 2 или 3 (када овај програм буде осавременен).

Оно што карактерише ову Интернет слику библиотеке је стално и динамично присуство у највећем делу догађања на библиотечком делу глобалне мреже уз коришћење најрелевантнијих стручњака у тој области данас.

М.С.М.